

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

**Fakulteten för veterinärmedicin
och husdjursvetenskap**
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Katter på svenska äldreboenden

Användning, uppfattning och kattens välmående

Ellen Nyberg

*Uppsala
2018*

Examensarbete 30 hp inom veterinärprogrammet

*ISSN 1652-8697
Examensarbete 2018:22*

Katter på svenska äldreboenden: användning, uppfattning och kattens välmående

Cats in Swedish nursing homes: use, perception and the cat's well-being

Ellen Nyberg

Handledare: Lena Lidfors, institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Examinator: Maria Andersson, institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Examensarbete i veterinärmedicin

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E

Kurskod: EX0830

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2018

Delnummer i serie: Examensarbete 2018:22

ISSN: 1652-8697

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: terapidjur, äldreboenden, användning, uppfattning, katter

Key words: therapy animals, nursing homes, use, perception, cats

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

SAMMANFATTNING

I inte bara Sverige utan i de flesta västerländska länderna används djur inom många olika delar av humansjukvården. Ett område där många positiva effekter setts från användningen av djur både ute i verksamheterna och inom vetenskapen är inom äldreboenden. Många positiva psykosociala effekter hos de äldre har setts i både studier som går tillbaka flera decennier och nyare studier. Exempel på effekter hos de äldre efter djurinteraktion är ökad socialitet, minskade ensamhetskänslor, minskade känslor av depression och ökat välmående. Många nyare studier använder sig även av mer objektiva mätmetoder för att undersöka vuxna personers, och ofta hundens, fysiologiska reaktion på interaktionen. Fysiska faktorer som hormoner i blodet, blodtryck och hjärtfrekvens visar på en positiv och avstressande upplevelse för både människan och hunden. Djuret har även visats minska människans reaktion på stress. De flesta studier fokuserar på användningen av hund men på äldreboenden skulle inneboende katt kunna vara fördelaktigt både i en praktisk- och effektivitetssynvinkel.

I detta examensarbete skickades en enkät ut via e-post till äldreboenden och enheter i Västra Götalands och Uppsala län om användning och uppfattning av djur inom äldreboenden. En stor del av enkäten riktade in sig specifikt på äldreboenden som hade eller hade haft katt på sitt boende. Svarsfrekvensen för enkäten var 62 %, vilket motsvarade 268 svarande äldreboenden och enheter. Överraskande många av de svarande äldreboendena och enheterna använde sig av djur på något sätt. Hela 30 % av de som svarade hade inneboende djur och 10 % hade djur som kom in under dagen. 34 % av äldreboendena hade djur som besökte boendet lite då och då. Detta kan till exempel vara en vårdhund som kommer in några gånger i veckan eller månaden. Hela 62 % av de besvarande tillät anhöriga att ta med sig djur vid besök och det var även en del äldreboenden som tar ut sina boende på gårdsbesök. Endast ett äldreboende angav att de inte vill ha djur och 11 stycken hade inte funderat över den möjligheten. Det vanligaste djuret som användes på äldreboendena var hund följt av katt. Även sommarhöns var relativt populärt. En överväldigande majoritet, 93 %, var antingen positiva eller starkt positiva till användningen av djur inom äldreboenden.

De strax över åttio boendena som hade eller hade haft katt hade sett många olika positiva effekter, både individuell påverkan på de äldre och mer generella förbättringar för boendet i stort. Det var få negativa effekter som setts. Den största faktorn till att djur inte användes på boenden, vilket också var den största negativa effekten som setts, var allergi eller allergirisk. Oftast fick katten gå fritt på avdelningen/boendet dygnet runt men vissa var begränsade till en boendes rum antingen bara under natten eller hela tiden.

Användningen av djur uppfattas positivt på äldreboenden och de med inneboende katt har sett många fördelar med detta. Boendena skulle gynnas av tydliga rutiner runt djuret inte bara för människornas skull utan också för att säkerställa djurets välfärd och minimera riskerna för både djur och människor. Fler vetenskapliga studier skulle behövas både för att kunna effektivisera och för kommunerna att stödja sig på vid beslut om djuranvändning. Framförallt jämförelser mellan olika djurarter och användningsform skulle behövas. Mer specifika studier på äldre och fysiska faktorer skulle vara gynnsamt. Studier på djurets välfärd vid användning på äldreboenden finns det även behov av. Med eftertanke och engagemang har djur i verksamheten dock en stor potential för att främja både miljön på boendet och de äldres hälsa.

SUMMARY

Not only Sweden, but in most Western countries, animals are used in many different areas of human health. An area where many positive effects have been seen from the use of animals both in practice and in science are in elderly care. Many positive psychosocial effects in the elderly have been found in both studies from several decades back and recent studies. Examples of effects in the elderly after animal interaction are increased sociality, decreased loneliness, decreased feelings of depression and increased well-being. Many newer studies also use more objective measurements to investigate adults, and often the dogs, physiological response to the interaction. Physical factors such as hormones in blood, blood pressure and heart rate show a positive and relaxing experience for both the human and the dog. The animal has also been shown to reduce human response to stress. Most studies focus on the use of dogs, but in nursing homes a resident cat could be beneficial both from a practical and efficiency perspective.

In this thesis, a questionnaire was sent by e-mail to the nursing homes and units in Västra Götalands and Uppsala County regarding the use and perception of animals within the elderly care. A large part of the questionnaire specifically addressed the retirement homes that had or have had cats. The response rate for the survey was 62%, corresponding to 268 corresponding retirement homes and units. Surprisingly many of the responding homes and units used animals in some way. Around 30% of respondents had resident animals and 10% had animals that came in during the day. 34% of the homes and units had animals who visited occasionally. This could be, for example, a care dog coming in a few times a week or month. Around 62% of the respondents allowed relatives to bring animals on visits and there were also several accommodations that took out their residents on farm visits. Only one nursing home indicated that they did not want animals and 11 had not thought about that possibility. The most common animal used on the homes for elderly was dogs followed by cats. Using hens during the summer were also relatively popular. An overwhelming majority, 93%, was either positive or strongly positive to the use of animals in elderly care.

The just over eighty nursing homes who had or have had cats had seen many different positive effects, both individual impact on residents and general improvements for the accommodation as a whole. There were few negative effects seen. The main factor homes had for not using animals, which was also the biggest negative effect seen, was allergy or risk of allergic reaction. In most nursing homes, the cat or cats could walk freely around the home or in one unit but some were restricted to a single resident's room during the night or always.

The use of animals is perceived positively in nursing homes, and those with resident cat have seen many advantages from this. The homes would benefit from clear routines around the animal not only for the sake of humans but also to ensure the welfare of the animal and minimize the risks for both animals and humans. More scientific studies are needed, both for more efficiency and for a base that municipalities can rely on for decisions about use of animals. Particularly comparing use of different species and mode of use is needed. More specific studies on elderly and physical factors would also be beneficial. Studies on animal welfare when used in retirement homes are also needed. With thought and dedication, however, animals in nursing homes have a great potential to promote both the environment of the accommodation and health of the elderly.

INNEHÅLL

INLEDNING	1
Syfte och frågeställningar.....	2
LITTERATURÖVERSIKT.....	3
Äldreomsorgen i Sverige.....	3
Depression.....	3
Demens.....	3
Användning av terapidjur.....	3
Internationell användning.....	4
Kattkaféer i Japan.....	4
Terapidjurs positiva effekter på äldre.....	4
Mentala och sociala effekter.....	5
Depression.....	5
Stresskänslor.....	5
Socialitet.....	5
Ensamhet.....	6
Beteende.....	6
Fysiska effekter.....	7
Aptit.....	7
Hormoner.....	7
Hjärtfrekvens och blodtryck.....	7
Medicineringsbehov.....	8
Fördelar med inneboende katt.....	8
Risker med inneboende katt.....	9
Risker för boende och personal.....	9
Allergi.....	9
Fysisk skada.....	9
Zoonoser och smittspridning.....	10
Risker för de inneboende katterna.....	10
Stress och försummelse.....	10
Skaderisk.....	11
Vilka djur bör användas som terapidjur inom äldrevården?.....	11
Robotdjur istället för riktigt djur?.....	11
MATERIAL OCH METODER.....	13
Litteraturoversikt.....	13
Enkätstudie.....	13
Databearbetning.....	13
RESULTAT.....	15
Enkäten.....	15
Svarsfrekvens.....	15
Kommuner med äldreboenden som svarat.....	15
Användning.....	15
Typ av djur som används.....	17

De som haft men inte har längre.....	18
Varför väljer vissa äldreboenden att använda djur?	18
Varför använder äldreboenden/enheter utan djur inte djur?	19
Uppfattning av terapidjur inom äldreboende.....	20
Kunskap.....	20
Äldreboenden/enheter som har eller haft katt	21
Ägandeskap och ansvar	21
Kattens välmående	22
Kattens boende	22
Hur katterna hamnade på äldreboendet	23
Ålder på katterna	23
Positiva effekter.....	23
Negativa effekter och risker	25
Skador på katt, boende och personal	25
Besök på äldreboenden.....	26
Göteborgs kommun	26
Alingsås kommun.....	27
Melleruds kommuns	27
DISKUSSION	29
Äldreboendenas inställning till djur	29
Användningen av djur	30
Katter på äldreboenden.....	31
Positiva effekter.....	32
Risker för boende och personal	34
Välmående hos djuret	34
Robotdjur.....	35
Fortsatt utveckling.....	36
Konklusion	36
Tack	36
Referenser.....	37
Bilaga 1: Enkät om terapidjur inom äldreboenden	41

INLEDNING

Med de stora framsteg som har skett inom sjukvården under vår moderna tid har den förväntade livslängden ökat och till följd av detta har även storleken på den äldre populationen i Sverige succesivt blivit större (SCB, 2017). Detta har satt stor press på äldreomsorgen då de försöker följa utvecklingen inom vård och hälsa samt hantera den ökade belastningen. Samhället i stort har också blivit mer uppmärksam på förhållandena på Sveriges äldreboenden och ställer nu högre krav. Enligt Socialstyrelsen (2016b) har en oroande stor andel av den äldre populationen problem med depression och ångest men även inaktivitet, tillbakadragenhet och känslor av ensamhet har identifierats som bekymmer inom äldreboenden. På enheter som riktar in sig på äldre med demens är även beteendeproblem en av vardagens utmaningar och andelen äldre diagnosticerade med någon typ av demens ökar (Socialstyrelsen, 2016a; 2016b). Att kunna påverka dessa problem positivt skulle inte bara ha stor betydelse för den drabbade individen utan även förbättra miljön för hela boendet/enheten.

Ett större fokus har under de senaste åren lagts på att använda sig av miljön och andra terapialternativ som komplement till medicinska behandlingar för att försöka minska dessa problem inom äldreboenden. En möjlighet som ofta refereras som anekdoter i olika medier är användningen av djur som ett positivt inslag i vården på äldreboenden. Djur har länge använts inom vård och omsorgen på olika sätt. De används till allt ifrån assistansdjur för personer med fysiska eller mentala funktionsnedsättningar till att fungera som mentalt stöd för barn under rättegångar. Det finns många olika vetenskapliga studier som har visat på flertalet positiva effekter som skulle kunna gynna många äldre som bor på äldreboenden, inte bara psykiskt utan även fysiskt. Användning av djur inom en verksamhet som ett äldreboende innebär självklart att risker finns för alla involverade; djur, boende, boendes anhöriga och personal. Som alla andra åtgärder måste det positiva vägas mot det negativa och vara väl genomtänkt.

Det finns flera faktorer i vårt svenska samhälle som gynnar användningen av djur inom vår äldreboende för att främja de äldres hälsa. I vår kultur anses djur som hundar och katter ha ett väldigt högt individuellt värde. De anses av många vara en del av familjen och likställs ofta med en partner eller ett barn. En stor del av den svenska populationen har även haft eller har ett husdjur i sin familj eller i sitt sociala umgänge. Detta gör att många i grunden har en positiv inställning till djur. Dock tycker inte alla om djur och en del är också rädda för dem. Det finns även andra negativa aspekter såsom allergirisk och smittsamma sjukdomar som kan smitta mellan människa och djur (zoonoser) att väga mot de positiva effekterna som ses när man introducerar djur i sitt äldreboende.

De flesta associerar användningen av djur inom vård och omsorg med hundar. Även om terapidjur i stor utsträckning består av hundar så används även andra djur som katter, fiskar, fåglar, hästar och kaniner i detta syfte. Att använda sig av ett inneboende djur istället för ett besökande terapidjur på sitt äldreboende kan även ha vissa positiva effekter på de äldre och på boendet. Ett inneboende djur ger en mer stabilitet i vardagen vilket kan vara extra viktigt för människor med demens. Det finns dessutom studier som visar på tydligare positiva effekter av inneboende djur än besökande djur (Crowley-Robinson *et al.*, 1996) vilket kan bero på att djuret känner sig tryggare samt att de äldre känner en starkare anknytning till och spenderar mer tid med djuret.

I en verksamhet som ett äldreboende finns det dessutom flera argument för att använda sig av inneboende katt istället för hund. Det är signifikant färre människor som är rädda för katter eller har kattfobi. Katter är även mer lättskötta vilket därmed ger en mindre belastning på personalen jämfört med en hund. Då katter även är relativt små utgör de en mindre skaderisk för de äldre. Ofta är även katter mer självständiga och har ett lugnare temperament än hundar vilket skulle vara positivt i en miljö med många människor.

Syfte och frågeställningar

Syftet med detta examensarbete var att utreda i hur stor utsträckning djur används på äldreboenden i Sverige och vilken typ av djur som används. Även personalens uppfattning av användningen av djur inom vården samt kunskapsnivå om positiva/negativa aspekter för boenden och katter undersöktes. Speciell inriktning gjordes på användningen av katt inom äldrevårdsverksamhet.

Det var ett flertal frågeställningar som behövde utredas och besvaras. Detta för att få en bättre uppfattning om terapikattens nuvarande roll i Sveriges äldreomsorg och vad som bör beaktas framöver vad gäller användningen av katter på äldreboenden. Frågeställningar som undersöktes i detta arbete:

- ❖ Hur stor andel av äldreboendena i Västra Götalands och Uppsala län använder sig av djur i sin verksamhet?
- ❖ Vilken typ av djur används och hur?
- ❖ Vilka orsaker till att djur används eller inte har äldreboendena?
- ❖ Hur ser äldreboendena på användningen av djur?
- ❖ Hur fungerar det rent praktisk och hur påverkar djuret boendets verksamhet?
- ❖ Hur fungerar användningen av terapikatter rent praktiskt på boendena?
- ❖ Vilka positiva effekter ser personalen på de boende?
- ❖ Vad för risker och negativa effekter har uppstått till följd av en inneboende katt?
- ❖ Vilka katter används och hur påverkas de av att bo i äldreboendets miljö?
- ❖ Vad för svårigheter har setts vad avser användningen av inneboende katt?
- ❖ Är robotdjur ett alternativ till riktiga djur?

LITTERATURÖVERSIKT

Äldreomsorgen i Sverige

Enligt Socialstyrelsen (2016c) var 13 % av Sveriges befolkning över 80 år i behov av särskilt boende under 2015 vilket satt en stor press på kommunerna att erbjuda tillräckligt med platser på äldreboenden. Detta och miljön på äldreboenden är något som samhället blivit mer uppmärksamma på. Det finns många olika utmaningar på äldreboenden för både äldre, personal och anhöriga som man arbetar med varje dag. Stora problem är depression, ångest och demens hos de äldre (Socialstyrelsen; 2016b). Även känslor av ensamhet och bristande socialitet är problematik. Allt detta har en negativ påverkan på äldreboendets miljö och den allmänna hälsan samt den enskilda individen.

Depression

Enligt Socialstyrelsen (2016b) är både depression och ångestkänslor stora problem inom den äldre populationen och det berör många individer. Denna höga förekomst av psykisk ohälsa är både associerat med åldrandet rent fysiskt men har också psykosocial bakgrund. Ju äldre man blir desto större är risken att man har förlorat partnern och vänner vilket inte bara är traumatiskt i sig utan även leder till bristande socialitet. När kroppen börjar försvagas och man känner att man närmar sig slutet av livet uppstår även enorm mental stress till följd av detta.

Ett bra socialt umgänge har stor betydelse för att motverka och minska depression samt ångestkänslor (Socialstyrelsen, 2016b). Även fysisk och mental aktivitet är väldigt viktigt för att hålla igång både kroppen och sinnet samt för att höja och bibehålla hälsan. Att de äldre känner en gemensamhet och delaktighet i något är också viktigt för att få en känsla av meningsfullhet vilket i sin tur höjer individens positiva inställning.

Demens

Demens är ett samlings-ord för flera olika sjukdomar som alla ger en nedsatt kognitiv förmåga vilket påverkar mentala funktioner som exempelvis minne, tolkning av omgivning, beteende och tankeförmåga. Enligt Socialstyrelsen (2016a) finns det runt 150 000 individer med någon typ av demens i Sverige. Risken att drabbas av demens stiger med åldern och hos personer över 90 är nästan hälften drabbade. Personer med demens kan ofta uppvisa olika typer av beteendestörningar och det finns många olika saker som kan initiera eller provocera fram olika beteenden (Alzheimer's Society, 2013; 2014). Ofta kommer sådana här beteenden ur frustration, förvirring och/eller stress. Vissa av dessa beteenden kan vara både verbalt och fysiskt aggressiva (Alzheimer's Society, 2013). Även om många beteenden inte är aggressiva utgör de ändå en stor utmaning för vårdare, anhöriga och även för den sjuka individen (Alzheimer's Society, 2014).

För individer med demenssjukdom är bra och individuell omsorg mycket viktig. Tålmod och förståelse från omgivningen är betydelsefull. För att minska onormalt beteende är det viktigt med kommunikation, social stimulans samt både mental och fysisk aktivering (Alzheimer's Society, 2013; 2014). Alzheimer's Society (2013) har utöver flera andra terapier, som massage och musik, även rekommenderat djur som ett sätt att hjälpa individer med demens.

Användning av terapi djur

Djur används i nuläget på flera olika sätt inom både vård och omsorg. Trots att hund är det djurslag som är överrepresenterat i användningen så används även flera andra djur som katter och hästar (Granger & Kogan, 2000). Många djur används som rent fysisk hjälp som till exempel assistansdjur för personer med funktionsnedsättning och djuranvändning i rehabiliteringssyfte. Men det finns också en stor del som används som mentalt och socialt stöd för både barn, vuxna och äldre.

Det finns många regler och föreskrifter från olika myndigheter i Sverige som påverkar användningen av djur inom äldreboenden, som har samlats i en handbok (Socialstyrelsen 2014). Denna handbok är inriktad på vårdhundar men kan appliceras på andra djur som används inom vården. De regler som handboken tar upp handlar om säkerhet, hälsa och sjukvård, arbetsmiljö, djurskydd och smittskydd. Verksamheter som planerar att använda sig av ett djur inom vården ska vara medvetna om regler som påverkar detta. Det krävs ett systematiskt kvalitetsarbete där både riskanalys och riskhantering dokumenteras. En egenkontroll måste göras kontinuerligt för att säkerställa bland annat patientsäkerheten och vårdens kvalitet. Även djurskyddet måste upprätthållas för att skydda djuret och dessutom skall smittskyddet följas för att förebygga smitta. I handboken poängteras även att alla vårdhundar bör ha gått igenom en utbildning.

Internationell användning

Även i andra länder används djur inom vård och omsorg. Det finns flera större organisationer som samlar volontärer, utbildar och besöker olika vårdenheter regelbundet så som Pet partners (2017), Therapy Dogs International (2017) och IAHAIO (2017). Besök på äldreboenden görs regelbundet av volontärer. Många använder sig av sina egna djur men det finns också program där frivilliga tar med sig djurhemsdjur ut på besöken. Dessa organisationer arbetar också mycket med utbildning.

Kattkaféer i Japan

Plourde (2014) har beskrivit så kallade "kattkaféer" som öppnat som en del av en hälsotrend i Japan och då framförallt Tokyo. Interaktionen med katter i en avstressande miljö anses inom denna trend vara helande. En annan förklaring till populariteten är att lägenheterna i japanska städer oftast är små och inte tillåter husdjur vilket leder till att djurälskarna söker sig till kattkaféerna för djurkontakt. Dessa institutioner kan också uppfylla ett socialt behov. Plourde (2014) har besökt några av dessa institutioner och intervjuat ägare samt besökare. Ägarna av kaféer som har denna speciella inriktning beskriver två olika typer av besökare och deras markanta skillnad i förhållning till katterna. "Turisterna" har all sin uppmärksamhet på katterna. De söker sig till dem, försöker engagera dem i lek eller klappa dem, med mera. Regelbundna besökarna har en helt annan inställning. De njuter bara av miljön, tar en kopp kaffe eller läser en tidning. En katt de känner sedan tidigare kommer ofta fram ganska direkt. Uppmärksamheten riktas mot katten ett par minuter och återgår sen till det de gjorde, nu med en katt liggandes i deras närhet. Besökaren kan klappa katten lite förstrött men den primära uppmärksamheten ligger inte på katten. Intervjuer med några regelbundna besökare konfirmerar detta och de betonar att det inte är den direkta kontakten med katterna som är viktigast utan umgänget med katterna och miljön de upplever som det mest gynnsamma.

Terapidjurs positiva effekter på äldre

Det finns många studier som har undersökt effekten på äldre vid användning av terapidjur. De flesta studierna fokuserar på beteenden och mental hälsa hos de individer som interagerar med djuret. Hundar är det djur som framförallt används och katt har näst störst användning men det finns också studier som använder sig av andra djur som till exempel kaniner, fåglar och fiskar. Oftast är det besökande terapidjur som är i fokus även om det finns ett flertal studier som använt inneboende djur i sina studier. Den stora majoriteten av de artiklar som utreder terapidjurs användning visar på flera positiva effekter hos äldre som bor på äldreboenden. Majoriteten av studierna har fokus på psykosociala effekter hos de äldre. Det svåra med att utvärdera framförallt mentala förbättringar är att det är svårt att hålla det objektivt. Till skillnad från rent fysiska parametrar är det svårt att få till en standardiserad metod att mäta och utvärdera känslor och sinnestillstånd. En långtidsstudie (Siegel, 1990) som utfördes över ett år på äldre boendes hemma indikerade att de äldre individer som bodde med djur hade bättre allmänhälsa. Djuren hjälpte även till att minska stressen hos sina ägare i jobbiga situationer vilket också ledde till att husdjurägarna generellt hade färre läkarbesök. Äldre upplever generellt mer högstressande händelser så som förlust av partner och/eller vänner, brister eller isolering i det sociala umgänget. En stor del av studiedeltagarna med husdjur ansåg att djuren gav viktigt socialt sällskap.

Mentala och sociala effekter

Depression

Många studier har undersökt hur djur påverkar personers känslor av depression (Crowley-Robinson *et al.*, 1996; Colby & Sherman 2002; Stasi *et al.*, 2004; Colombo *et al.*, 2006; Souter & Miller, 2007; Hoffman *et al.*, 2009; Virués-Ortega *et al.*, 2012). Då detta är ett stort problem hos den äldre populationen är detta en av de intressantaste aspekterna vid undersökningar av terapidjurs positiva effekter. Det sammansatta resultatet av dessa studier visar att användningen av terapidjur hjälper den stora majoriteten av de som interagerar med djur att minska deras känslor av depression. Colombo *et al.* (2006) visade i sin studie att användningen av djur som sällskap till äldre boende på äldreboende förbättrade humör, minskade depression och gav de som fick ett djur en känsla av att ha bättre livskvalité. Detta stöds av Colby & Sherman (2002) och deras resultat indikerade också att inte alla boenden som interagerade med den besökande hunden som kom till äldreboendet fick de positiva effekterna. Den stora majoriteten fick det dock. En studie (Stasi *et al.*, 2004) använde sig av endast katter och fick även i sina resultat fram att katten dämpade depressionskänslor hos de äldre. Hoffman *et al.* (2009) undersökte hur ångestkänslor hos personer diagnostiserade med akut depression påverkades av en kort interaktion med en hund. Deras resultat visade en tydlig minskning av ångestkänslor. Även Garrity *et al.* (1989) visade att djurinteraktion hjälpte att minska ångestkänslor hos äldre. En studie (Rieger & Turner, 1999) på ensamlevande vuxna individer med katt visade att när personen kände sig deprimerad sökte hen mer kontakt med sin katt, både fysiskt och verbalt. Detta skulle kunna tolkas som att de vet, antingen medvetet eller omedvetet, att interaktionen med katten kommer ha positiv effekt på deras mentala status.

Stresskänslor

Äldre har oftast många faktorer både i sin levnadssituation och i sitt privatliv som ger dem en ökad stressnivå. De flesta bor på ett äldreboende vilket blir en stressande miljö då det inte riktigt är ”hemma” på samma sätt som de har varit tidigare. Det är också en tid i livet då kroppen börjar minska i funktion och mycket hjälp i vardagen vanligtvis behövs vilket för de flesta leder till stress. Även själva miljön med flera andra äldre samt personal och anhöriga kan skapa en mental stress. Stress kommer inte bara från livsförhållandet utan även från deras sociala liv. Äldre har till följd av sin ålder större risk att ha utsatts för högstressande livshändelser som förlust av en partner, en anhörig eller andra personer i sitt sociala umgänge. Den ökade incidensen av mentala problem som depression eller demens ger också en stress hos både individer som har påverkats av detta och de som inte har det. Flera studier har visat att användningen av djur har ett tydligt positivt inflytande på stresskänslor hos äldre (Garrity *et al.*, 1989; Crowley-Robinson *et al.*, 1996; Maujean *et al.*, 2015). Crowley-Robinson *et al.* (1996) visade att stress hos boende på äldreboende minskade med en inneboende hund och påverkades även positivt av en besökande hund. De äldre med en inneboende hund upplevde även att de var mindre förvirrade. I deras resultat sågs att inneboende hund på äldreboendet var effektivare på att minska stress, förvirring och gjorde att de äldre kände sig piggare än när de hade en besökande hund.

Socialitet

En ökad socialitet hos de äldre gentemot både andra personer och djuret vid användning av terapidjur har flera studier påvisat (Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Perelle & Granville, 1993; Bernstein *et al.*, 2000; Kramer *et al.*, 2009). Bernstein *et al.* (2000) gjorde en studie på två äldreboenden i USA, New Jersey, för att undersöka hur användningar av hundar och katter som ett tillägg i vården påverkar de boendes socialitet. I denna studie fanns även kontrollgrupper som istället för djurinteraktion hade andra aktiviteter som till exempel målning, stickning och bingo. Deras resultat visar att personerna som fick umgås med djur hade en betydligt högre frekvens av längre konversationer med både personal och andra boende och var också mer benägna att initiera samtal. Beröringen av andra människor ökade inte under terapisessionerna med djuren men boenden hade en hög frekvens av beröring av djuren. Detta genom att djuren låg i boendens knän och klappades. Författarna kom till slutsatsen att djuren hade en tydligt positiv inverkan på de boendes sociala kommunikation, inte bara med djuren utan även med andra boende och personalen.

Deras resultat stöds av bland annat Fick (1993). Både Haughie *et al.* (1992), Sellers (2006) och Kramer *et al.* (2009) gjorde sina studier på äldre med psykologiska problem, som till exempel demens, boende på äldreboende. Deras resultat visade också att socialiteten hos de boende ökade under och efter interaktion med djur. Perelle & Granville (1993) påvisade också skillnad mellan könen i hur denna förbättring skedde. De flesta kvinnorna hade redan kommunikation med personalen och varandra innan djurinteraktionen och hos dem sågs förbättringen succesivt. Många män låg däremot på en väldigt låg nivå av kommunikation innan. De höll sig mer för sig själva och konverserade i mindre utsträckning med andra boende och personal. Förbättringen hos dem var hög väldigt snabbt och låg sen jämt över tid. Djuren stimulerade direkt en högre socialitet hos männen både mot djuret och mot andra personer. Stambach & Turner (1999) undersökte vilken roll katter hade i en persons umgänge. De kom fram till att för de flesta deltagarna i studien fungerade katten som ett komplement för emotionellt stöd vid ett bristande mänskligt socialt nätverk. För vissa kunde dock katten helt ersätta en persons emotionella stöd. En svensk studie som involverade äldre på en rehabiliteringsavdelning där en fågel sattes in i det gemensamma utrymmet visade ökade sociala beteenden efter introduktionen av fågeln (Falk & Wijk, 2008). Deras resultat visade även positiva effekter på deras mentala återhämtning och uppmärksamhetsspann.

Ensamhet

Ett annat problem på äldreboenden är att många känner sig ensamma. I en studie visades att känslor av ensamhet hos äldre kvinnor hade en negativ hälsoeffekt (Krause-Parello, 2008). Författarna drar slutsatsen att interaktionen med djur kan hjälpa till att motverka brister i det mänskliga sociala umgänget och därmed motverka nedsatt hälsa som är associerad med ensamhet för dessa individer. Banks *et al.* (2008) visar i sin studie en signifikant minskning av ensamhetskänslor hos äldre individer som bor på äldreboenden efter interaktion med en levande hund eller en robohund. De såg även indikationer på att de som kände sig mest ensamma under första intervjun reagerade effektivast på interaktionen med djuret. Att användningen av terapidjur minskar ensamhetskänslan hos individer som känner sig ensamma stöds av flera andra studier (Garrity *et al.*, 1989; Colby & Sherman 2002; Turner *et al.*, 2003; Banks & Banks, 2005). Banks & Banks (2005) visade också i sina resultat, liknande Banks *et al.* (2008), att ju större känsla av ensamhet personen kände innan interaktionen med terapidjuret desto större effekt hade mötet. I en studie poängterades att inte alla boenden som interagerade med den besökande hunden som kom till äldreboendet fick de positiva effekterna men hos den överväldigande majoriteten sågs positiva effekter (Colby & Sherman 2002).

Turner *et al.* (2003) gjorde sin studie på katter och kattägare. Deras resultat visade att katterna förbättrade sina ägares negativa sinnestillstånd och minskade känslor av ensamhet vilket tidigare studier också kommit fram till. I denna studie påvisade författarna att ägarnas partner och deras katt var likställda när det kom till att minska negativt humör och känslan av ensamhet.

Beteende

Beteendeproblem är framförallt associerat med personer som har någon typ av demens men kan också finnas hos individer med andra psykiska problem som till exempel depression. Sellers (2006) ser i sin studie indikationer på att användningen av terapidjur på äldreboenden med dementa kan minska irritationsbeteenden och förbättra sociala beteenden. Både Virués-Ortega *et al.* (2012) och Thodberg *et al.* (2016) har också visat på förbättringar av sociala beteenden som beröring, verbal kommunikation och ögonkontakt. Thodberg *et al.* (2016) visade även på förbättrad kognitiv funktion hos äldre som interagerat med en hund. En studie såg att under dagarna erhöles en positiv långtidseffekt på beteendestörningar såsom irritation och aggression hos boende med Alzheimer efter introduktion av inneboende vårdhund (McCabe *et al.*, 2002). Även Crowley-Robinson *et al.* (1996) visade att de äldres känsla av ilska minskade när en hund besökte eller bodde på boendena.

Fysiska effekter

Aptit

En studie (Edwards & Beck, 2002) visade att när fiskakvarium introducerades i demensenheter med boende som led av Alzheimers sjukdom ökade näringsintaget signifikant. De flesta i testgruppen gick också upp i vikt under studiens gång trots att de månaderna innan studien gick ner i vikt. Denna ökning av vikt och näringsintag minskade behovet av näringskomplement vilket reflekterades positivt i äldreboendets ekonomi.

Hormoner

Odendaal (2000) mätte sex neurohormoner; β -endorfin, dopamin, oxytocin, prolaktin, kortisol och en metabolit av β -fenetylamin, före och efter människa-hund interaktionen både hos människorna och hundarna. Hos både människa och hund ökade de fem positiva biokemiska markörerna signifikant efter interaktionen och hos människa sjönk kortisolnivån. Människornas blodtryck togs även och var lägre efter interaktionen. Odendaal & Meintjes (2003) mätte även i sin studie β -endorfin, oxytocin, prolaktin, en metabolit till β -fenetylamin, dopamin och kortisol i blod före och efter människa-hund interaktionen hos både hund och människa. De mätte även blodtryck. Det var arton frivilliga personer som alla gillade hundar och arton hundar i studien. Både hund och människa hade signifikant ökning av alla hormoner förutom kortisol. Även kortisol minskade signifikant hos människorna och tenderade att sänkas hos hundarna. Resultaten från båda dessa studier talar för en positiv och avstressande upplevelse för både hundarna och människorna när de interagerar (Odendaal, 2000; Odendaal & Meintjes 2003).

Även Handlin *et al.* (2011) undersökte hur människa-hund interaktionen påverkade både hund och människa genom att mäta tre hormoner i blod och hjärtfrekvens hos tio kvinnor med deras labradorhane och en kontrollgrupp med tio kvinnor utan hund. Oxytocin, insulin och kortisol mättes genom upprepade blodprov och hjärtfrekvensen registrerades kontinuerligt under en timme där människan interagerade med hunden under de första tre minuterna. Resultaten visade att hundarnas oxytocin- och kortisolnivåer ökade signifikant, tre minuter respektive femton och trettio minuter efter att interaktionen påbörjats. Deras hjärtfrekvens hade efter 55 minuter sjunkit signifikant. Även ägarnas oxytocin hade efter en och fem minuter ökat signifikant. Kortisol- och insulinnivån sjönk signifikant hos både ägarna och kontrollgruppen. Hos ägarna hade hjärtfrekvensen sjunkit signifikant efter 55 och 60 minuter vilket inte sågs i kontrollgruppen. Handlin *et al.* (2011) drog utifrån dessa resultat slutsatsen att en kort interaktion mellan en hund och dess ägare påverkar hormoner och hjärtfrekvens hos både människan och hunden även om detta bör studeras mer.

Hjärtfrekvens och blodtryck

Det finns många studier som har undersökt hur interaktion med djur påverkar personers stressrespons (Vormbrock & Grossberg, 1988; Allen *et al.*, 1991; Allen *et al.*, 2001; Allen *et al.*, 2002; Stasi *et al.*, 2004; Maujean *et al.*, 2015). Dessa visar att djur hjälper till att buffra fysiska stressreaktionerna som blodtryck och hjärtfrekvens. De flesta studier som har undersökt stressrespons i samband med terapidjur har gjort detta på vuxna personer. Dock har en studie (Stasi *et al.*, 2004) mätt specifikt på äldre boende på äldreboende. Resultaten visade att de som interagerade med en katt hade en signifikant förbättring av sitt blodtryck.

Allen *et al.* (2002) mätte hjärtfrekvens och blodtryck hos 140 friska gifta par. Ena gruppen bestod av par som ägde ett husdjur och andra gruppens par hade inga djur. Personerna med husdjur hade lägre basalt blodtryck och -hjärtfrekvens, mindre stegring vid mental stressfaktor och snabbare återhämtning. Det var tydligast när husdjuret var närvarande under stress testet. Detta resultat stöds även av Allen *et al.* (1991) som visade att både blodtrycket och hjärtfrekvensen var betydligt lägre hos kvinnliga testsubjekt under stresstesten när deras hund var närvarande.

Vormbrock & Grossberg (1988) mätte blodtryck och hjärtfrekvens på sextio universitetsstudenter, hälften män och hälften kvinnor, i olika situationer. Det mättes när de interagerade med en hund på olika sätt, en omgång där studenten klappade hunden och en där de endast pratade med den. Mätningar skedde även under intervjuer med testaren där hunden var närvarande och en omgång då hunden inte var med. En omgång mättes också med studenten sittandes tyst utan hunden i rummet och utan att interagera med testaren. Resultatet visade att blodtrycket var tydligt lägre vid interaktion med hunden och allra lägst under delen då studenterna klappade den. Deras testgrupp bestod av både individer som älskade hundar och individer som var neutrala till hundar.

Allen *et al.* (2001) använde två grupper av individer diagnostiserade med hypertension där ena gruppen var djurägare. Blodtryck och hjärtfrekvens men även koncentrationen renin i plasman mättes före och efter att de utsattes för en mental stressfaktor i två omgångar. Den mentala stressfaktorn utgjordes av bland annat mentala aritmetiska uppgifter. Första omgången gjordes innan personen behandlats med något blodtryckssänkande läkemedel och andra omgången efter att de fått en ACE-hämmare (lisinopril) under sex månader för att sänka deras grundblodtryck. Gruppen djurägare skaffade ett djur när behandlingen började. Det skilde sig ingenting i personernas fysiologiska stressrespons som mättes mellan testgrupperna i första omgången. Efter att grupperna fått lisinopril i ett halvår för att sänka deras grundblodtryck hade gruppen med husdjur, som var med under mätningarna, mindre reaktion på stressfaktorn. De hade mindre ökning av blodtryck, hjärtfrekvens och plasmarenin. Författarna kom fram till att interaktionen med djuren hjälpte till att minska personens reaktion på stress men sänkte inte patientens grundblodtryck.

Medicineringsbehov

Det finns många anekdotiska historier i flera olika studier om att närvaron av djur på äldreboenden, både inneboende och besökande, för vissa boende minskat deras medicineringsbehov. Studierna har inte fokuserat på detta utan oftast endast tagit upp det som en notis eller som en reflektion från personal på boendet. Utifrån de positiva effekter som kan ses så är ju ett logiskt nästa steg i ledet att behovet av mediciner som påverkar humör och ångest skulle minska hos de individerna som påverkats. Då även stresspåverkan på blodtrycket visats minskas av djur i flera studier kan man även resonera att detta kan ha en positiv påverkan på medicineringsbehovet för individer med medicinska problem kopplade till blodtrycket (Vormbrock & Grossberg, 1988; Allen *et al.*, 1991; Odendaal, 2000; Allen *et al.*, 2001; Allen *et al.*, 2002; Stasi *et al.*, 2004).

Havey *et al.* (2014) visade en signifikant minskning av användningen av oral smärtlindring efter ledoperation hos vuxna individer. Denna eventuella effekt hos äldre bör utredas mer. I nuläget verkar de flesta studier involvera barn eller vissa sjukdomspopulationer. Mer forskning på äldre eller äldreboenden behövs för att kunna bedöma om detta endast är en anekdotisk effekt eller ifall det faktiskt stöds vetenskapligt.

Fördelar med inneboende katt

Om beslutet tas att ett inneboende djur passar verksamheten bättre än ett besökande djur finns det flera argument för att välja katt framför till exempel hund, fågel eller fisk. Katter är generellt mindre än hundar. Detta är en av faktorerna till att mindre rädsla, fobier och avståndstagande från katter ses än vad man ser för hundar. De är även mer lättskötta än hundar och kan vara innekatter vilket minskar personalens arbetsbörda. Katter har även oftare ett lugnare temperament och är självständigare vilket ger en ökad säkerhet för att låta djuret gå fritt på boendet. Äldre individer är skörare och får lättare skador som hematom (blåmärken) eller skelettskador och det är därför viktigt att i största mån försöka minska skaderisker i hemmet. Här spelar kattarnas mindre storlek roll då det minskar risken för oavsiktlig skada på de äldre om katten till exempel hoppar upp i knäet eller springer in i en boendes ben jämfört med ett större djur.

Rieger & Turner (1999) undersökte relationen mellan ensamlevande personer och deras katt med inriktning på när ägaren kände sig deprimerad. Deras resultat visade att ägarna sökte mer kontakt med sin katt när de kände sig deprimerade och indikerade också att vissa av katterna verkade känna av sin ägares nedsatta humör. Då ägaren sökte kontakt med katten med ett deprimerat humör reagerade katten på det genom att stryka sig mer mot henne/honom än när ägaren sökte kontakt med ett normalt sinnesläge. Författarna diskuterade möjligheten att katten sågs som ett viktigt emotionellt stöd som ersatte en mänsklig partners roll i detta avseende när denna relation saknades.

Andra studier (Stambach & Turner, 1999; Turner *et al.*, 2003) har också undersökt kattens roll som ägarens sociala och emotionella stöd. Båda dessa studiers resultat påvisade att katterna fungerade som ett viktigt komplement till det mänskliga sociala nätverket och vid brister i detta kunde de för vissa individer helt ersätta en persons emotionella stöd. Turner *et al.* (2003) påvisade att ägarnas partner och deras katt var utbytbara när det kom till att minska negativt humör och känslan av ensamhet. Allt detta skulle vara väldigt gynnsamt på ett äldreboende då de flesta äldre har ett bristande mänskligt socialt nätverk och för att hjälpa äldre som känner sig deprimerade.

Några av dessa argument skulle även fungera för fåglar och fiskar. Dock har flera studier diskuterat vikten av beröring för att få eller öka de positiva effekterna (Vormbrock & Grossberg, 1988; Rieger & Turner, 1999). Ett frigående djur kan även gå undan när det känner sig stressat eller obekvämt i situationen vilket djur i bur inte kan. Ännu ett argument som talar mer för katter är att fler personer har tidigare erfarenhet av katter vilket kan ge en mer positiv inställning och hjälpa dem knyta an till djuret. En större andel människor har tidigare haft en katt än till exempel fågel eller fisk.

Risker med inneboende katt

Det finns självklart risker i allt användande av terapidjur. Typen av djur och hur det används ger unika risker. Här tas därför endast riskerna med att ha en inneboende katt upp.

Risker för boende och personal

Allergi

Den främsta risken som inte bara berör boende och personal utan även besökare på äldreboendet är allergi (Brodie *et al.*, 2002). Det är därför viktigt att veta om allergistatus hos boende och personal innan en katt introduceras. Enligt Astma- och Allergiförbundet (2017) är hund och katt de mest allergiframkallande djuren. De vanligaste allergisymtomen är nysningar, rinnande näsa samt kliande och röda ögon. För att minska risken för en allergisk reaktion är det viktigt att ha en bra hygien på boendet och regelbunden städning för att försöka minska mängden allergener, som till exempel hår, i miljön (Brodie *et al.*, 2002; Astma- och Allergiförbundet, 2017).

Fysisk skada

Bett, rivsår och eventuella komplikationer efter dessa är risker som ofta tas upp i litteraturen. Kattbett är framför allt lokaliserade till händer och armar samt ansikte (Oehler *et al.*, 2009). Förmodligen beror det på att dessa delar av kroppen är närmast katten om den exempelvis blir arg eller irriterad när den klappas. Då katter är mindre än hundar ger deras bett mindre direkt skada men har större komplikationsrisk då deras bett oftast går djupare (Guay, 2001; Brodie *et al.*, 2002; Oehler *et al.*, 2009). Då kattens bett ofta går djupare ses fler infektioner som kan ge till exempel bölder, ledinfektioner och ben-/benmärgsinflammation (osteomyeliter) än vad som ses hos personer som blivit bitna av hundar. I de flesta infektionsfall handlar det om en kombination av aeroba och anaeroba bakterier där den vanligaste bakterien är *Pasteurella multocida* (Guay, 2001; Oehler *et al.*, 2009). Andra vanliga bakterier är olika streptokocker och stafylokocker, inklusive MRSA, samt olika underarter av fusobakterium och bacteriodes. Frekvensen av kattbett är även lägre än hundbett och risken för att katten biter kan minskas med en väl uppbyggd miljö och personal med kunskap om djuren (Brodie *et al.*, 2002).

Statistik från Socialstyrelsen (2017) visar på få fall av personer som sökt vård för bitt från annat däggdjur än hund, där katt ingår. Här anges att antalet fall per år hos personer över 75 år de senaste 10 åren legat runt 60 och då inkluderas alla däggdjur utöver hund, alltså inte bara katt. Detta rör sig dock endast om fall som sökt vård för bittet vilket gör att en underrapportering kan förväntas. Med detta i åtanke kan man ändå bedöma risken för bitt från katt relativt låg. Oehler *et al.* (2009) påpekar vikten av att personalen är utbildad och har god kunskap om hur man ska åtgärda bitt efter katter, inklusive sårvård och antibiotikabehandling, om man använder sig av katt inom verksamheten. Kattklössjukan (cat scratch disease) är en bakteriell infektion som primärt påverkar människor till följd av bitt eller rivsår från infekterade katter och omnämns som en hälsorisk när katter används som terapidjur i den utländska litteraturen (Guay, 2001). Enligt Folkhälsomyndigheten (2013) har det dock visats vara väldigt låg prevalens hos svenska katter och endast ett fåtal serologipositiva människor har påvisats i Sverige. Denna risk är därmed minimal i Sverige vid användning av svenska katter. För äldre individer som har nedsatta reflexer innebär djur en fallrisk och ett fall har för en äldre individ stor risk för att orsaka skador som till exempel frakturer (Kurrle *et al.*, 2004; Fagerström, 2015). Äldre som bor på äldreboende är dock troligen oftare beroende av rullstol eller rullator för att ta sig runt vilket minskar fallrisken. Statistik visar att även om få äldre dör till följd av yttre orsaker så är majoriteten av dödsfallen från yttre orsaker relaterade till ett fall (Fagerström, 2015).

Zoonoser och smittspridning

I Sverige finns det två huvudsakliga zoonoser som smittar från katt till människa som är aktuella i en äldreboendemiljö; ringorm och toxoplasmos. Ringorm på människa är endast en hudåkomma som behandlas utan problem och toxoplasmos ger sällan symtom (Guay, 2001; Brodie *et al.*, 2002). Det är på immunnedsatta och gravida individer som toxoplasmos kan yttra sig som sjukdom. Det är därför viktigt att hygien hålls och smittorisk minskas genom bra rutiner runt tömning och rengöring av kattlådor (Guay, 2001; Brodie *et al.*, 2002).

Både ringorm och toxoplasmos är generellt en minimal smittorisk om man har en inneboende katt samt har ordentliga hygienrutiner då den ej har kontakt med yttre smittokällor. Även Granger & Kogan (2000) anser att risken för smittspridning oftast överskattas och att även risken för de individer som är immunnedsatta är väldigt liten. Alla katter bör genomgå regelbundna veterinärbesök för att säkerställa god hälsa och katten bör också ha undersökts innan den sätts in i boendet (Guay, 2001; Brodie *et al.*, 2002; Oehler *et al.*, 2009). Katter kan teoretiskt fungera som en smittokälla av andra sjukdomar mellan boende, till exempel MRSA (Brodie *et al.*, 2002). Detta är dock inte särskilt studerat och kopplingen mellan risk och faktiskt smitta är inte utredd. Risken för både zoonossmitta och spridning av andra sjukdomar via katten kan minskas med god kunskap hos personalen och bra hygienrutiner för både boende och personal (Guay, 2001; Brodie *et al.*, 2002).

Risker för de inneboende katterna

Stress och försummelse

Även för katterna som bor på äldreboendena finns det risker som måste tas hänsyn till. Miljön på ett äldreboende har flera faktorer som utgör en risk för både kattens fysiska och psykiska välmående. Flera boende i kattens miljö samt många personer som kommer och går under dagarna, personal och anhöriga, skapar en stressig miljö som inte alla katter kan hantera. Denna stress kan visa sig på flera olika sätt både fysiskt och psykiskt hos en katt som påverkas av den (Woffle, 2000). Hur detta yttrar sig kan variera i grad beroende på individens förmåga att anpassa sig och stressnivån. Ibland ses endast subtila beteendeförändringar hos katten och andra gånger kan det yttra sig i sjukdom. Ett vanligt sätt som stress hos katt visar sig är beteendestörningar som till exempel frekvent slickande vilket kan resultera i pälsförlust och hudsår. Även andra beteendestörningar som exempelvis höga jamningar och att de börjar urinera utanför kattlådan är vanliga att se till följd av stress hos katten. Denna stress kan också leda till att immunförsvaret nedsätts vilket i sin tur kan ge sjukdom som till exempel urinvägsinfektion. Stress eller följderna av stress kan också leda till bland annat nedsatt aptit vilket kan orsaka avmagring.

Om det inte finns tydliga rutiner finns risk för försummelse eller att sjukdom går oupptäckt i en verksamhet som ett äldreboende. Rotationen av personal gör att inte samma person ser katten varje dag, vilket utgör en stor risk för katten. Bristande uppmärksamhet eller kommunikation från och mellan personalen gör att subtila förändringar och sjukdomstecken kan gå ouppmärksammade länge. De äldre kan vara en hjälp för att upptäcka om katten inte mår bra. Dock har de oftast nedsatta sinnesfunktioner vilket gör det svårare för dem att upptäcka sjukdomstecken om det inte är markanta förändringar i kattens beteende eller i dess yttre.

Skaderisk

Det finns även rent fysiska skaderisker för katterna. En stor majoritet av de äldre som bor på äldreboenden är beroende av hjälpmedel som rullstol, rullator och/eller käpp för att ta sig runt på boendet. Äldre har också en nedsatt reaktivitet och ofta både sämre hörsel och syn. Allt detta bidrar till en betydligt större risk för katten att bli trampad på, påkörd av rullator/rullstol eller klämd än om den bott i ett normalt hushåll. Fallrisken som ses hos äldre individer med husdjur påverkar även katten då den kan skadas eller till och med avlida till följd av att få en person på sig (Kurrle *et al.*, 2004). Även de boende kan utgöra en risk för katterna och kan ge både fysisk och mental skada. I en amerikansk artikel (Hatch, 2007) som intervjuade frivilliga som var med i ett program som tar hundgårdshundar på besök till äldreboenden hade flera intervjuade anekdoter om vissa äldre individer med negativ inställning till djuret och till och med elakt beteende riktat mot någon hund. Denna risk för dåligt bemötande stöds av andra studier (Iannuzzi & Rowan, 1991; Granger & Kogan, 2000). Iannuzzi & Rowan (1991). Denna risk finns troligen framförallt på enheter med demenssjuka. Då demenssjukdomar ofta kan yttras som beteendestörningar stöds deras resonemang av Alzheimer's Society, (2013; 2014).

Vilka djur bör användas som terapidjur inom äldreboenden?

Oavsett om djuret är tänkt att bo på boendet eller endast besöka bör djurets lämplighet utvärderas och det ska helst även tränas (Iannuzzi & Rowan, 1991; Granger & Kogan, 2000). För att en katt ska vara lämplig för användning på äldreboende måste den tåla att beröras över hela kroppen och att kunna hållas upp och ner. De bör även ha lugnt temperament samt acceptera ovanligt beteende och plötsliga ljud (Granger & Kogan, 2000). Att omplacera eller använda ett djur från djurhem kan initialt verka som en bra idé men bör göras genomtänkt. Djur som bor på djurhem i väntan på adoption eller omplacering är sällan en optimal kandidat för att användas som inneboende eller besökande terapidjur (Iannuzzi & Rowan, 1991; Hatch, 2007). Detta då det är svårt att förutse deras reaktion på olika situationer och dåliga erfarenheter kan ha satt djupa spår. För besökande djurhemsdjur poängteras också att de som tar med djuren till boendena oftast har för kort historik och inte en tillräckligt stark relation med djuret vilket begränsar möjligheten att läsa deras kroppsspråk och veta hur de ska hantera djuret på bästa sätt. Även om användning av djurhemsdjur i dessa sammanhang kan ge en positiv påverkan genom bland annat ökad socialisering så är risken att tidigare negativa upplevelser eller rädslor förstärks i djuret. Husdjur med deras ägare är därför mer optimala kandidater att användas som besökande terapidjur (Hatch, 2007). Mest optimalt är dock utbildade och lämplighetstestade djur, vilket svenska myndigheter rekommenderar (Socialstyrelsen, 2014).

Robotdjur istället för riktigt djur?

Då det finns flera nackdelar och risker med att använda sig av djur på äldreboenden utreds alternativa sätt att få fördelarna utan riskerna. Ett alternativ som under de senaste åren flera studier velat undersöka är att använda sig av interaktiva robotdjur (Banks *et al.*, 2008; Kramer *et al.*, 2009; Thodberg *et al.*, 2016). Härryda kommun har just nu ett projekt där de har köpt in tre robotkatter, JustoCat®, och gett till tre äldre som bor på varsitt äldreboende (Härryda kommun, 2017). Detta för att utvärdera robotkatternas effekt på de äldre. JustoCat® säljs i åtta länder av ett svenskt företag och marknadsförs som ett alternativ till levande katt för äldre med demens (Robyn Robotics AB, 2017). Företaget har registrerat den som en medicinteknisk produkt hos läkemedelsverket och dess ”skinn” går att tvätta. Den är i samma storlek som en riktig katt, både jamar samt spinner, och beskrivs som en ”terapikatt”.

Thodberg *et al* (2016) använde sig av en robotsäl som ett alternativ till en riktig hund. Det visade sig att vid de första interaktionerna kunde resultaten från robotsälen jämföras med resultaten från hunden men med tiden minskade robotsälens effekt medan hundens resultat kvarstod. En annan av studiens grupper fick interagera med ett gosdjurs katt och deras förbättring var mycket lägre än de andra grupperna vilket indikerar att djurets respons är en viktig del av interaktionen. Även Banks *et al.* (2008) visade att användningen av ett robotdjur initialt ger samma positiva effekter som ett riktigt djur. I denna studie har de dock inte utvärderat effekten över tid för djur jämfört med robot. I en studie (Kramer *et al.*, 2009) undersöktes påverkan på sociala beteenden hos dementa kvinnor vilket visade en positiv effekt av både djuret och roboten. Alla dessa tre studier (Banks *et al.*, 2008; Kramer *et al.*, 2009; Thodberg *et al.*, 2016) visar att användningen av ett robotdjur skulle kunna användas vid tillfällen då det inte är möjligt eller lämpligt med ett riktigt djur, till exempel vid allergirisk. Det behövs dock mer forskning på detta område. Resultatet från Thodberg *et al.* (2016) skulle kunna tolkas som att intresset för roboten minskade med tid. Robotar har endast ett visst antal rörelser och ljud inprogrammerade. Den har därför inte samma spontanitet och variation som ett levande djur. En annan möjlighet som kan bidra till det tappade intresset är att det kan vara svårare att knyta an till ett mekaniskt djur. Det finns även risk för att vissa äldre inte alls tar till sig eller vill interagera med en robot. Det behövs fler studier för att kunna bedöma hur ett robotdjur kan användas effektivast och vilka målgrupper det skulle vara lämpligt att använda det till.

MATERIAL OCH METODER

Litteraturoversikt

Inför utformningen av litteraturdelen gjordes flertalet sökningar efter relevanta artiklar på flera olika plattformar. Framför allt användes PubMed, Web of Science och Google Scholar. Även vissa Journals som har en relevant inriktning söktes i, exempelvis Anthrozoös. De sökord som användes under olika sökningar var; AAT, AAA, animal, therapy, elderly, nursing homes, long-term care, dog, cat, benefits, risks, effect, physical, animal assisted therapy, pet, pets. Utifrån dessa artiklars referenslistor kunde fler artiklar med betydelse för ämnet sökas fram. Alla artiklar som initialt bedömdes intressanta lästes igenom och utvärderades med speciell hänsyn till studietyp, kvalitet, innehåll och relevans för det aktuella ämnet. Brast artikeln i något av dessa avseenden sållades den bort. En del av artiklarna brast i studiens uppbyggnad men behölls ändå då de antingen stöttades av andra studiers resultat, hade intressanta resultat, författarna hade tagit detta i beaktning i sin diskussion och sina slutsatser eller hade en intressant teori alternativt är en av de få studierna med en specifik inriktning. Flera svenska hemsidor besöktes för mer information om inte bara terapidjur utan också statistik, lagar och regler, samt olika institutioners inställning till användningen av djur inom vård och omsorg. Bland annat Socialstyrelsen, SCB, Jordbruksverket, SKL, Kommunförbund, Länsstyrelsen, Astma- och allergiförbundet och svenskt demenscentrum.

Enkätstudie

En enkät designades med hjälp av enkäthemsidan Netigate. Den bestod av totalt 26 frågor, inledning och slutsida. De första 13 frågorna var riktade till alla äldreboenden/enheter oavsett om de hade eller inte hade använt sig av djur som en del vården eller terapin för de äldre. Andra delen av enkäten bestod av 13 frågor som riktade in sig på de äldreboenden och enheter som i nuläget har eller tidigare har haft katt/katter som använts som en del i äldreboendet/enheten och interagerat med de boende. Mellan de två delarna fanns en sida som tackade de som aldrig använt sig av katt och förklarade att nästa del endast var för de som hade erfarenhet av kattanvändning på sitt äldreboende eller sin enhet.

Enkäten distribuerades ut via mail till enhetschefer och äldreboenden i både Västra Götalands och Uppsalas läns 57 kommuner. Mailadresser samlades in genom besök på kommunernas hemsidor eller direktkontakt med kommunen via telefonväxeln om enhetschefernas eller äldreboendenas mailadresser saknades på hemsidan. Totalt skickades 434 mail ut med länken till enkäten. Två påminnelsemail skickades ut till de mailadresser som vid deras inställda tidpunkter för utskick inte hade slutfört enkäten. Första påminnelsen skickades fem dagar efter originalmailet och nästa påminnelse gick ut tre dagar senare. Enkäten lämnades sedan öppen en vecka extra efter andra påminnelsen.

Fyra äldreboenden/enheter med katt som svarat ja på sista enkätfrågan att de kunde tänka sig ett besök för intervjuer med personal och boende samt observation av deras katt valdes ut. Vid dessa besök observerades kattens beteende kort när tillfälle för detta fanns. Flera boende och några ur personalen intervjuades om deras uppfattning av katten och användningen av den i verksamheten.

Databearbetning

Då äldreomsorgens uppbyggnad varierar mellan kommuner likställs i detta arbete en enhet med ett äldreboende. Vissa kommuner har flera äldreboenden medan andra har få äldreboenden som däremot har flera olika enheter vilket gjorde det svårt att endast skicka en länk till varje äldreboende. Resultaten skulle då bli mer svårtolkade då verksamhetsstorleken bakom varje svar skulle vara enormt varierande. Enkäten har därför framförallt skickats ut till enheter men även hela äldreboenden då dessa inte är uppdelade i enheter. Ett svar kan alltså antingen vara från ett äldreboende eller en enhet på ett äldreboende beroende på kommunens vårdstruktur. Ofta finns det olika avdelningar på både äldreboendena och enheterna.

Alla siffror och all statistik är taget från enkätens eller intervjuernas resultat. Procenttal är avrundat till närmaste heltal eller i enstaka fall halvtal då detta är lämpligast. Procenten för varje svarsalternativ beräknas utifrån antalet äldreboenden och/eller enheter som har svarat på den frågan. Vissa frågor kunde besvaras med flera svar medan andra endast kunde ha ett svar. Detta specificeras i resultaten för de enskilda frågorna.

På ett flertal frågor fanns ”annat” med som alternativ där besvararen kunde skriva in ett eget svar. När egenskrivna svar under alternativet ”annat” utan tvekan har passat in på ett av de andra svarsalternativen utan att besvararen valt detta har svaret flyttats i statistiken. Svar som på ett liknande sätt inte varit relevanta för frågan, till exempel om boenden kommenterat att de har djur där frågan är varför de inte använder djur, har tagits bort. På de frågor där svar har flyttats eller tagits bort på detta sätt har antalet och orsaken angetts i resultatet till frågan.

RESULTAT

Enkäten

Svarsfrekvens

Enkäten skickades ut till enhetschefer och äldreboenden i både Västra Götalands och Uppsala län. Detta blev totalt 434 mail med en enkätlänk som gick ut till olika äldreboenden i 57 kommuner. Varje länk kunde endast besvaras en gång. Av de 434 utskickade besvarades 268 vilket motsvarar 62 %. Av dessa hade 243 genomfört hela enkäten vilket är 56 % av alla utskick.

Äldreboendens inriktning var oftast mot äldre med demens och/eller fysisk nedsättning. 67 % svarade att de hade demensinriktning och nästan 57 % hade somatisk del. Drygt 14 % har svarat att de har korttidsenhet eller -boende. Vissa drev även boenden för eller med enheter för äldre med psykiatriska besvär. Ett fåtal drev även dagverksamheter, omvårdnadsenheter, servicehus, trygghetsboende eller särskilt boende. Det fanns även ett boende med en enhet som hade speciell inriktning på teckenspråk för hörselnedsatta individer.

Kommuner med äldreboenden som svarat

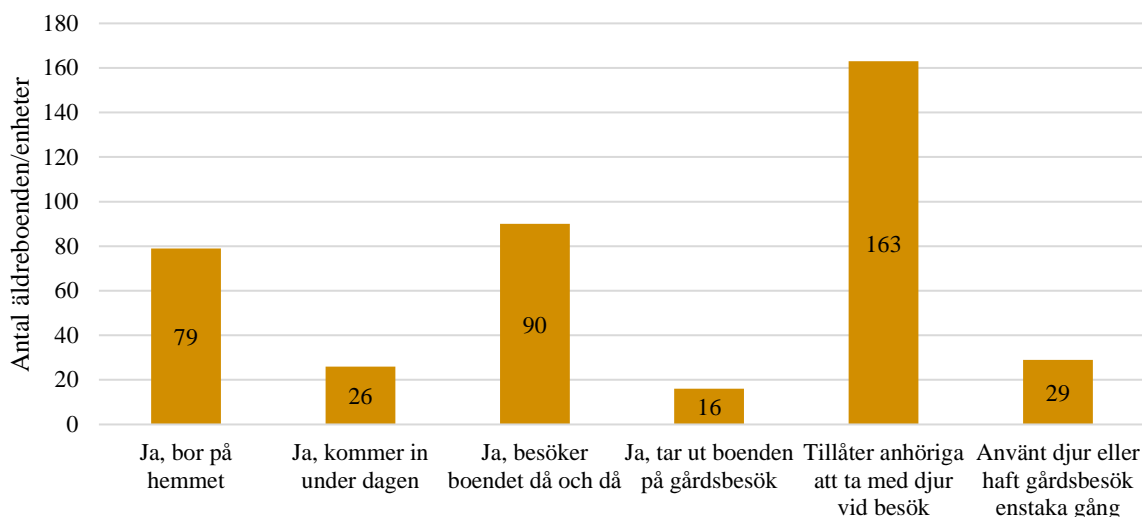
Det fanns svar från äldreboenden inom alla kommuner från både Västra Götalands och Uppsala län förutom Essunga, Grästorp, Karlsborg och Knivsta. Ett fåtal kommuner hade svar från enstaka enheter och/eller äldreboenden men de flesta kommuner hade flera svarande.

Västra Götalands län består av 49 kommuner som alla hade äldreboenden dit länk till enkäten skickades; Ale, Alingsås, Bengtsfors, Bollebygd, Borås, Dals-Ed, Essunga, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Gullspång, Göteborg, Götene, Herrljunga, Hjo, Härryda, Karlsborg, Kungälv, Lerum, Lidköping, Lilla Edet, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Mölndal, Orust, Partille, Skara, Skövde, Sotenäs, Stenungsund, Strömstad, Svenljunga, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tjörn, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vårgårda, Vänersborg, Åmål och Öckerö. I Uppsala län finns det endast 8 kommuner; Enköping, Heby, Håbo, Knivsta, Tierp, Uppsala, Älvkarleby och Östhammar.

Användning

Totalt är det 263 enheter och/eller äldreboenden som svarat om de använder djur på boendet eller genom att ta ut äldre på till exempel gårdsbesök. Vissa har besvarat frågan med flera alternativ, ett boende kan med andra ord till exempel både ha ett inneboende djur och besöka gårdar. 195 svarade att de använder sig av djur på boendet, antingen genom att djuret bor på boendet eller att djuret besöker boendet. De svar där äldreboendet eller enheten på något sätt använder sig av djur kan ses i figur 1. Av de svar med djuranvändning svarade 30 % av det totala antalet besvarande äldreboenden och/eller enheter, att djuret bodde på boendet medan 10 % av boendena använde sig av djur som kom in under dagen och 34 % har besök av djur då och då. Detta kan till exempel vara ett vårddjur som kommer in några gånger i veckan eller månaden. Även till alternativet ”Ja, kommer in under dagen” har flera kommenterat att det rör sig om utbildade vårddjur. Dock har det också handlat om personals egna djur enligt flera kommentarer. 6 % av de svarande äldreboendena/enheterna svarade att de regelbundet eller ibland tar ut boende på gårdsbesök. Flera hade här kommenterat att det rör sig om till 4H gårdar som personal tar med boende ut på besök.

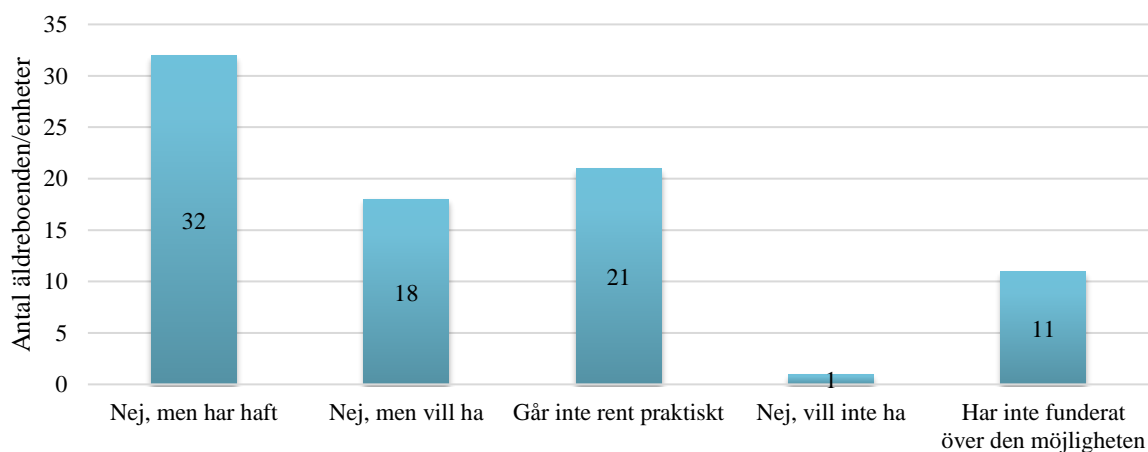
En majoritet, 62 % av boendena som svarade på denna fråga, tillåter att anhöriga har med sig djur vid besök av boende. Det var också 11 % som endast använt djur eller varit ute på gårdsbesök någon enstaka gång.

Figur 1: Hur äldreboenden inom Västra Götalands och Uppsala län använder sig av djur inom sin verksamhet, n=263.

Det var 20 %, av totala antalet boenden och/eller enheter som besvarade denna fråga, som fyllde i "annat". Här kommenterades framförallt saker som passade in på ett eller flera av de andra alternativen. De svar som tydligt passade in på annat alternativ än "annat" flyttades till rätt alternativ. Totalt var det 39 svar som passade in på ett eller flera alternativ och flyttades till dessa. Det lämnade 14 svar, vilket motsvarade 5 % av totala antalet som svarade på denna fråga, som inte flyttades. Flera hade beslut från chef eller nämnd att de inte fick ha djur. Fyra stycken av dessa 14 skulle även börja använda sig av djur. Ett boende anordnade häst och vagnurer som aktivitet och ett annat hade varit på mini zoo. Justocat användes på ett boende. Av de 263 svaren på denna fråga hade 83 svarat att de inte har djur. Av dessa svarade drygt 12 %, av de totala besvarande 263, att de inte hade men har haft djur tidigare. 7 % av de svarande äldreboendena ville ha men har inte och 8 %, svarade att det inte går rent praktiskt. I kommentarerna har flera skrivit att det inte går på grund av allergi hos till exempel personal eller boende. Även här hade några kommenterar att de enligt beslut från högre chef, kommun eller nämnd inte får ha djur. Av dessa har ett fåtal skrivit att de ska vara ett "allergivänligt" äldreboende vilket har gjort att djur inte är en möjlighet. Endast ett äldreboende eller en enhet svarade att de inte vill använda sig av djur. Det var 4 % som inte hade funderat över möjligheten att använda djur på boendet eller att ta ut boende för att besöka djur.

I figur 2 ses uppdelningen för de svaren att djur inte används på äldreboendet eller enheten genom ett stapeldiagram med antal besvarare på varje svarsalternativ.

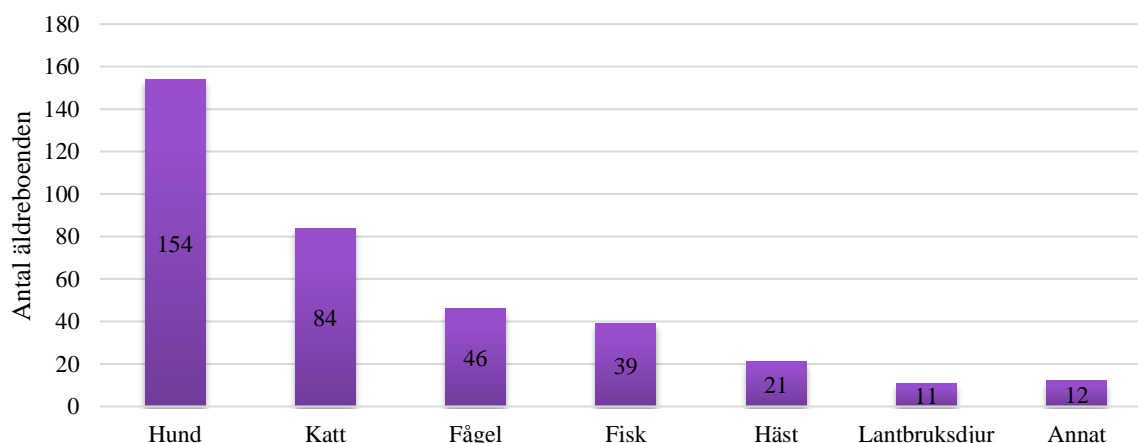
Figur 2: Äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala län som inte använder sig av djur i sin verksamhet, n=263.

Typ av djur som används

Totalt var det 194 äldreboenden som svarade på vilken typ av djur som användes eller har använts. Flera äldreboenden/enheter hade flera olika djurslag. Därför presenteras dessa resultat som hur många som hade varje djurslag oavsett om de använde sig av andra djur eller inte. Procenten är räknade utifrån antalet svarande äldreboenden och inte antalet svar. Det vanligaste djuret var hund som 79 % av de svarande äldreboendena och/eller enheterna använde sig av. Djuret som var näst vanligast var katt som nästan 43 % av äldreboendena hade angett att de använde sig av. 24 % av äldreboendena/enheterna använde sig av fåglar och fisk fanns på 20 % av boendena. Även häst hade 11 % av äldreboendena/enheterna använt sig av. Knappt 6 % hade använt sig av lantbruksdjur som ko, får eller get. Drygt 6 % hade fyllt i att de använde sig av något annat djur än dessa alternativ. Här är det några som har kommenterat att de använder sig av kaniner, 5 stycken.

Ett äldreboende har kommenterat att de varit på älgsafari och ett annat att de haft besök av kameler. Det är även en som har kommenterat att de har en Justocat, robotkatt. De som klickat i "annat" och där kommenterat att de haft ett specifikt djurslag som finns som alternativ men inte klickat i det djurslagsalternativet har flyttats till korrekt djurslag. Detta rör sig om 8 olika besvarare. Ett par stycken har även kommenterat att de besökt gård men inte specificerat vilket djurslag, lantbruksdjur eller häst, varpå de inte inkorporerats i annan del än "annat".

I figur 3 kan antalet äldreboenden och/eller enheter som använder olika djurslag ses. Ett äldreboende eller en enhet kan här ha svarat flera olika djurslag då vissa boenden använder flera djur.

Figur 3: Antalet äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala län som använder sig av olika djurslag, n=194.

När det gällde de 154 äldreboenden som angivit att de använde sig av hundar i sin verksamhet svarade 139 på hur de användes eller hade använts tidigare. 132 boenden vilket motsvarar 95 % av de svarande hade hundar som kom in till boendet under dagen medan endast 5 %, 7 äldreboenden och/eller enheter, hade inneboende hund.

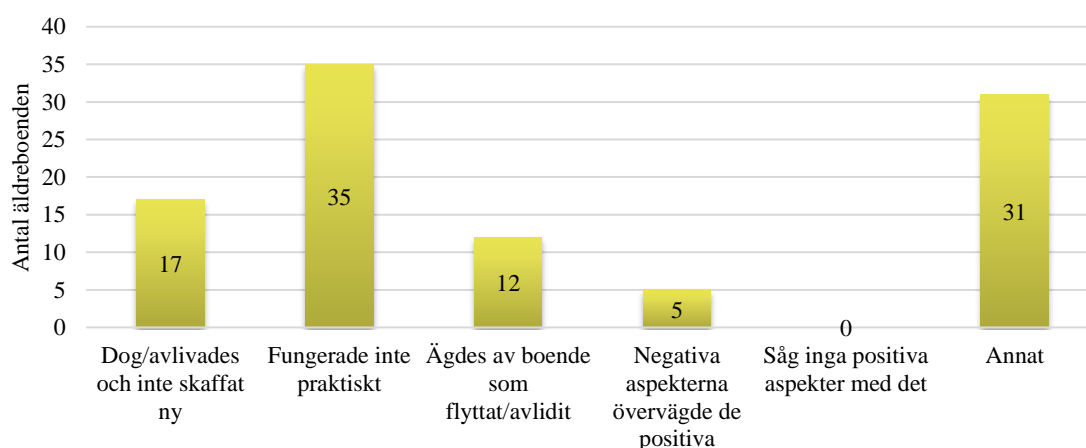
När det gällde katt svarade fler än de 84 i förra frågan som angav att de använde sig av katt på boendet/enheten. Det var här 99 svar på frågan om hur katten användes eller hade använts tidigare. Där var det 77 %, alltså 76 äldreboenden, med inneboende katt och 23 %, 23 boenden, där katten kom in under dagen.

De boenden som haft fågel i verksamheten hade framförallt använt höns; 37 äldreboenden. Medan endast 11 använt sig av burfågel. Några hade använt sig av både och. Av de som kommenterat vilken typ av burfågel har 6 stycken skrivit att de har undulat och 2 att de har kanariefågel. Många med höns hade kommenterat att de hade dem under sommaren på till exempel innegårdar vilket gjorde att de boende kan gå runt bland dem.

De som haft men inte har längre

Det var till en början totalt 78 olika äldreboenden/enheter som besvarade den här frågan. Varje besvarare kunde ange flera svarsalternativ. Antalet som valt "annat" som alternativ var från början 50 stycken. Dock togs totalt 19 svar bort från detta. 12 flyttades till två av de andra alternativen, 2 till att de dog/avlivades och 10 till att det inte fungerade praktiskt, då dessa svar passade in på dessa alternativ och inte hade någon övrig information. De 10 som flyttades till att det inte fungerade praktiskt handlade framförallt om allergi. Sju svar togs helt bort från "annat" då det var kommentarer som att de fortfarande hade djur med mera. Det var endast svar som otvetydigt passade in på annat alternativ eller där svararen inte borde ha svarat alls då frågan inte var avsedd för dem som togs bort eller flyttades. I och med att 7 svarande togs bort helt då de inte passade in för att besvara frågan blev antalet svarande 71 äldreboenden och/eller enheter. Vissa av dessa har endast angett ett svarsalternativ medan andra har uppgett flera.

Det var 44 % av boendena som hade kommenterat på "annat" och som inte passade in på de andra alternativen. Kommentarna till dessa handlade framförallt om att den personal som ägde djuret eller vårdhundföraren som brukade komma inte längre är tillgänglig. Orsaker som byte av jobb, sjukskrivning, föräldraledighet, avslutad praktik, att vårdekipaget inte fungerade i verksamheten och att det är stor efterfrågan på vårdhunden vilket har hindrat att den kunnat komma har tagits upp. Det var även ett fåtal som kommenterade att de fått beslut om att vara allergivänligt boende eller helt enkelt inte fått klartecken från chefer eller kommunen. Två stycken har kommenterat att katten inte trivdes, en att de hade svårt att hitta katter som klarade av miljön och en hade haft en katt som rymt. Ett boende hade haft en hund men då den var stor hade vissa boende blivit rädda för den och ett annat boende hade ett djur som inte passade i deras miljö då den inte var så sällskaplig. Det var även ett boende som kommenterade att dementa kunde vara elaka mot djur ibland. Totalt var det 21 %, av de 71 äldreboenden/enheter som svarat på frågan, där djuret dött eller avlivats och inte ersatts. I 49 % av äldreboendena/enheterna hade det inte fungerat praktiskt med användningen av djur. Framförallt har kommentarerna om detta handlat om allergi hos boende och/eller personal. Endast 7 % av boendena hade känt att de negativa aspekterna övervägde de positiva. I figur 4 ses antalet äldreboenden som angett de olika svaren. Det var ingen som hade svarat att de inte såg några positiva aspekter med att använda sig av terapidjur.

Figur 4: Äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala läns orsaker till att djur som tidigare använts i verksamheten inte är kvar, n=71.

Varför väljer vissa äldreboenden att använda djur?

Det var totalt 170 äldreboenden och/eller enheter som svarade på frågan om varför de använder djur inom sin verksamhet. Detta var en flervalsfråga och en besvarare kan alltså ha angett flera olika svarsalternativ som anledningar till att de använder sig av djur. I tabell 1 redogörs antalet boenden som svarat på varje svarsalternativ och hur stor procent av totala antalet svarande boenden detta utgjorde för en lättare överblick.

Det var 11 % av det totala antalet svarande boenden som hade svarat ”Annat”. Antingen bara eller tillsammans med andra svarsalternativ. Kommentarer till detta varierade. Tre stycken har kommenterat runt vikten för boende som flyttar in att få ha kvar sina djur då det är viktigt för dem och deras livskvalité. En hade kommenterat att det gav ett stort engagemang hos personalen och en annan att både personal, boende och anhöriga tycker det är väldigt mysigt. I 86 % av de 170 äldreboenden/enheter som svarat användes djur för att öka boendets välmående. Det var även 73 %, av totalt antal besvarare av frågan, som använde djur som socialt umgänge för boende och 65 % som använde dem för att öka de boendes aktivitet. På 49 % av äldreboendena/enheterna användes djur som terapi eller inom terapi för boende. Detta kan till exempel handla om vårdhundar. Nästan lika många, 45 %, använder sig av djur för att öka allmänhälsan på boendet. Det var även 34 % av boendena som försöker förbättra miljön på boendet med hjälp av djur.

Tabell 1: *Orsaker till att äldreboenden i Västra Götaland och Uppsala län använder sig av djur inom sin verksamhet, n=170*

	<i>Antal boenden som svarat detta:</i>	<i>Procent av totala antalet svaranden:</i>
<i>Som socialt umgänge för boende:</i>	124	73%
<i>För att öka aktiviteten hos boende:</i>	110	65%
<i>Används som/inom terapi för boende:</i>	83	49%
<i>Förbättra boendets miljö:</i>	58	34%
<i>För att öka boendets välmående:</i>	146	86%
<i>För att öka allmänhälsan på boendet:</i>	77	45%
<i>Annat:</i>	19	11%

Varför använder äldreboenden/enheter utan djur inte djur?

På frågan om varför de inte använder sig av djur inom sin verksamhet svarade totalt 123 äldreboenden/enheter. Även detta var en flervalsfråga och ett boende kunde därmed uppge flera orsaker till att inte använda djur. Det var från början 49 boenden som svarat ”annat”. Utav dessa flyttades 7 stycken till andra svarsalternativ då de utan tvekan passade in i dessa. Åtta svar togs också bort helt härifrån då de inte var relevanta för frågan. Detta var framförallt svar om att de hade djur eller använde sig av djur. Av de 123 äldreboenden/enheter som svarade angav 58 % att de inte använder djur på grund av allergirisk. 14 % av det totala antalet svarande såg mer negativa aspekter än positiva (allergi, skaderisk, ökad arbetsbörda, med mera). Det var ingen som valt alternativet att de inte såg något positivt med användningen av djur. Endast ett äldreboende, knappt 1 %, hade haft en negativ upplevelse av användningen av djur på äldreboendet. Äldreboendet/enheten kommenterade att det handlade om en boende som vanvårdat sitt djur och att personalen inte skött det. Det var 7 % som inte funderat över möjligheten att använda djur som ett inslag i äldreboendets verksamhet. 22 % av de svarande boendena ville ha djur men hade ingen möjlighet till det. Kommentarer till frågan har angett saker som ombyggnad, brist på riktlinjer eller beslut och ingen tillgång till djur som orsak till att de inte har. Även osäkerheter kring ansvar för djuret har angetts som en faktor. Det var 28 % av alla besvarare, på ”Annat” som var relevanta och inte passade in på andra svarsalternativ. Här var det en stor variation på kommentarer om varför de inte använde sig av djur. Flera hade tillåtit boende att ta med djur när de flyttade in men hade inga boenden med husdjur i nuläget. Några hade även diskuterat det men inte kommit längre. Ett par stycken väntade på beslut från kommunen att de får ha eller hade redan fått beslut att de inte fick ha djur på boendet. Några få tyckte även att det fungerade att bara låta anhöriga ha med djur. En kommentar handlade om att personer med demens ibland kan vara elaka mot djur och en som hade haft en katt förut men den mår dåligt i miljön med många människor och olika rutiner. Ett fåtal kommenterade även på ansvaret som kommer med att använda sig av djur. Att det skulle sätta extra press på personalen. Ett äldreboende/enhet hade haft en vårdhund på praktik men praktiken var slut.

I tabell 2 kan uppdelningen av hur antalet och procent av äldreboenden/enheter som har angett varje svarsalternativ ses.

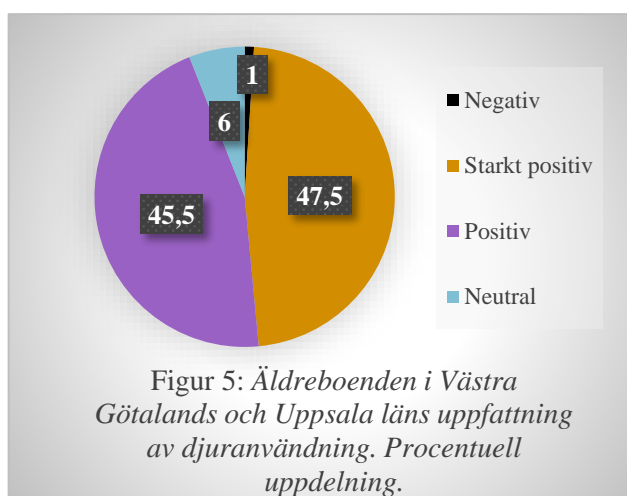
Tabell 2: *Orsaker till att äldreboenden inom Västra Götaland och Uppsala län inte använder sig av djur i sina verksamheter, n=123*

	<i>Antal äldreboenden som svarat detta</i>	<i>Procent av totalt antal besvarande boenden</i>
<i>Allergirisk för personal, boende och anhöriga:</i>	71	58%
<i>Ser mer negativa aspekter än positiva (allergi, skaderisk, ökad arbetsbörda, med mera):</i>	17	14%
<i>Ser inget positivt med det:</i>	0	0
<i>Har negativ upplevelse av det:</i>	1	1%
<i>Har inte funderat över möjligheten att använda djur som ett inslag i vården:</i>	9	7%
<i>Vill men har inte möjlighet:</i>	27	22%
<i>Annat:</i>	34	28%

Uppfattning av terapidjur inom äldreboende

De 255 som svarade på deras inställning till användningen av terapidjur på äldreboende var övervägande positiva. Inga hade svarat att de var starkt negativa och 3 stycken, drygt 1 %, var negativa. 14 stycken vilket utgör nästan 6 % hade ingen uppfattning eller var neutrala. Det var därmed en stor andel som såg positivt eller starkt positivt på djur inom äldreboenden.

Tillsammans var det en överväldigande majoritet, 93 %, som hade en positiv eller starkt positiv inställning till användningen av djur inom äldreboenden. Det var 121 boenden som var starkt positiva och 116 boenden var positiva. Genom ett cirkeldiagram, figur 5, visas uppdelningen av de besvarandes inställning till att använda sig av djur som en del av ett äldreboendes verksamhet.

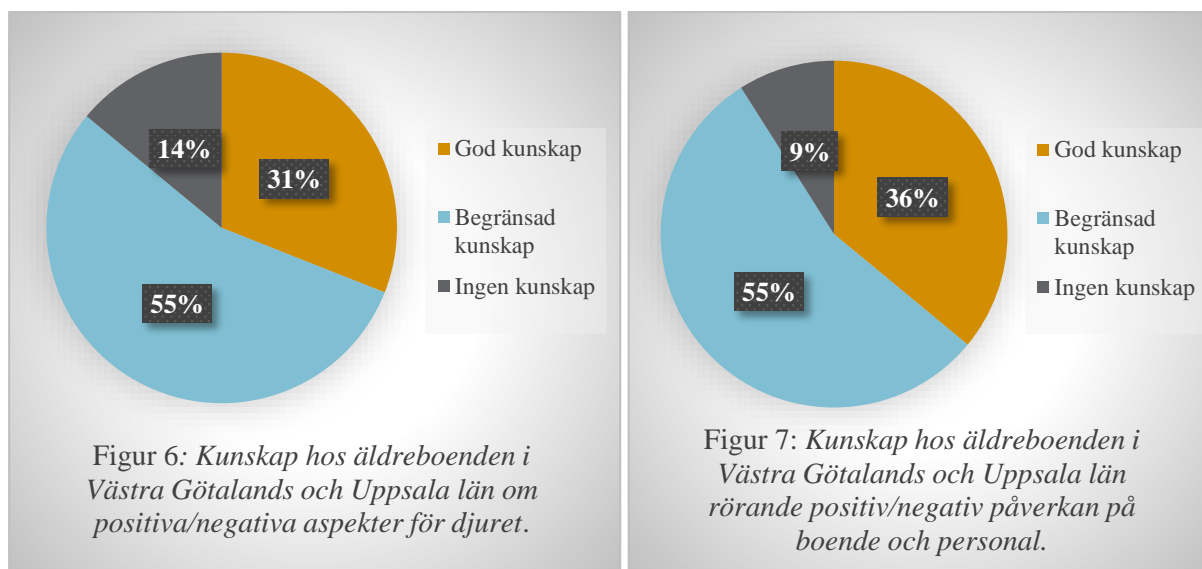

Figur 5: Äldreboendens i Västra Götalands och Uppsala läns uppfattning av djuranvändning. Procentuell uppdelning.

Kunskap

På frågorna om hur de uppskattar sin kunskap om användningen av terapidjur på äldreboenden svarade 255. När det gällde positiva och negativa aspekter för boende och personal svarade de flesta att de hade begränsad kunskap, 141 äldreboenden/enheter. Av resten tyckte 92 stycken att de hade god kunskap och 22 svarande ansåg att de inte hade någon kunskap. Även när det gällde positiva och negativa aspekterna för terapidjuret ansåg majoriteten, 140 svarande, att de hade begränsad kunskap om detta. Däremot var det endast 79 stycken som svarat att de hade god kunskap och 36 boenden att de hade ingen kunskap. Det är några som har kommenterat att hundförarna eller personalen som äger djuret har god kunskap om användningen av terapidjur.

Hur äldreboendena/enheterna uppfattar sin egen kunskap gällande positiva och negativa effekter på djuret samt boende/personal kan ses i cirkeldiagram i figur 6 respektive figur 7.

Äldreboenden/enheter som har eller haft katt

Den andra delen av enkäten riktade in sig specifikt på de äldreboenden som hade eller hade haft katt i sin verksamhet. I första frågan i denna del av enkäten handlade det om det var första katten som äldreboendet/enheten använt sig av. Totalt svarade 86 äldreboenden och/eller enheter på den här frågan. Av dessa hade 30 boenden, vilket motsvarar 35 % av de som besvarade frågan, sin första katt i verksamheten vid besvarandet av enkäten. Det var 21 boenden, 24 %, som hade använt sig av en katt tidigare och 17 boenden, 20 %, som hade haft flera katter på sitt boende tidigare. Det var också 18 äldreboenden/enheter, 21 %, som hade flera katter på sitt boende när de besvarade enkäten.

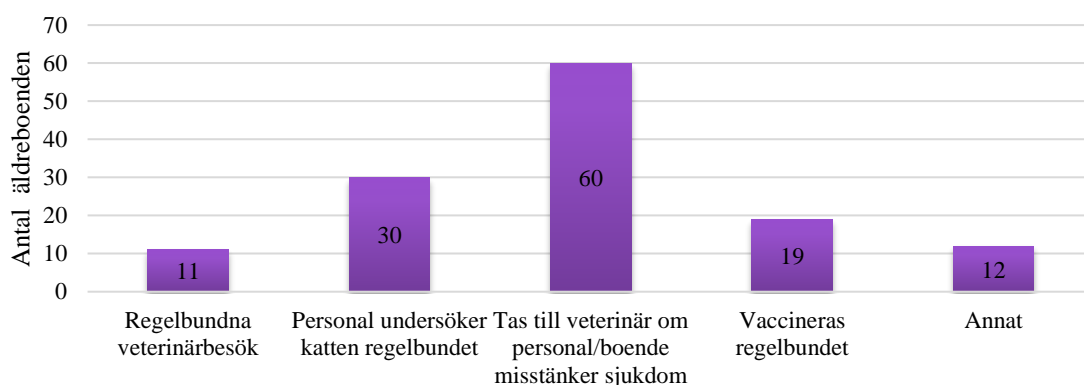
Ägandeskap och ansvar

När det gällde vem som ägde katten var det 85 boenden som svarade. Av dessa var det endast 8 som svarade att katten ägdes av kommunen. 45 ägdes av boendet/avdelningen och 2 katter ägdes av en ur personalen. 23 ägdes av en boende på äldreboendet och/eller enheten. Sju boenden hade angett annat på vem som ägde katten. Här har två äldreboenden/enheter i sina kommentarer skrivit att det handlat om en hittekatt som valt att stanna på boendet. Av dessa två kommentarer en också att två avdelningar har delat på ansvaret för katten, men i framtiden tänker de ha en person som är huvudansvarig ifall de skaffar katt igen. Ett äldreboende har även kommenterat att de haft katt som verksamheten ansvarat för men även haft katter som ägts av boende där ett avtal mellan boende, verksamheten och anhöriga gjorts där vem som har ansvaret för vad bestämts. En annan kommenterar att de har två katter där den ena ägs av boendet och den andra av en boende.

Nästa fråga handlade om vem som hade huvudansvaret för katten och för dess välmående och hälsa. Frågan omfattade även vem som ser till att katten får mat och vatten, tar den till veterinären om den är sjuk eller behöver vaccineras. Här svarade 84 äldreboenden och majoriteten, 54 stycken, svarade att det var personalen som hade ansvaret för katten. 14 äldreboenden angav att det var boende som hade ansvaret. Endast 7 boenden svarade att det var en specifik person ur personalen som hade ansvaret. På frågan om ansvar var det 9 boenden/enheter som svarat "annat". Några har här kommenterat att det är ett samarbete mellan personalen och boende, en har även haft med anhöriga här, eller att personalen hjälper till med olika saker vid behov. Ett boende har även kommenterat att ett avtal sluts vad gäller ansvaret för katten och ett boende har med katten i genomförandeplanen.

Kattens välmående

En av frågorna handlade om hur kattens välmående ses till och vad för rutiner äldreboendet har för att säkerställa att katten är frisk och inte far illa. Totalt svarade 78 boenden på denna fråga och detta var en flervalfråga vilket gjort att ett äldreboende kan ha angett flera alternativ. Här hade 14 % av de som svarade angett att de tog katten på regelbundna veterinärbesök. På 38 % av boendena undersökte personalen katten regelbundet. 77 % av boendena tar katten till veterinär för undersökning om personal eller boende misstänker att katten kan vara sjuk. Endast 24 % vaccinerar katten/katterna regelbundet. Antalet svarande kan ses i figur 8.

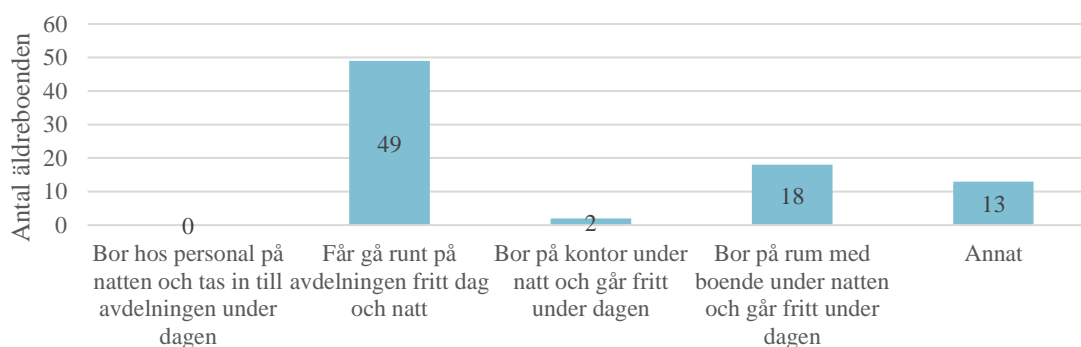

Figur 8: *Rutiner hos äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala län med katt för att säkerställa dess hälsa, n=78.*

15 % av äldreboendena/enheterna har angett alternativet ”annat”. Till detta alternativ har alla tolv äldreboenden/enheter kommenterat en variation av svar. Två av boendena har kommenterat att katten avmaskas och på ett boende måste honkatter vara kastrerade. Ett par boenden har avtal med boende/anhöriga om vad som gäller och vem som tar hand om vad. I en verksamhet hade den äldre huvudansvaret för katten och de anhöriga hade ansvaret om han eller hon inte kunde ta hand om katten ordentligt. En katt på ett äldreboende ansvarades av den boende som ägde den men då det inte fungerade lät anhöriga personalen ta över ansvaret. Ett par enhetschefer visste inte hur rutinerna såg ut, när ena chefen anställdes på enheten var katten inte kvar längre.

Kattens boende

Det var 82 boenden som svarade på frågan om hur kattens boende ser ut. Majoriteten av de svarande äldreboendena/enheterna, 60 %, låter katten gå runt på avdelningen fritt både dag och natt. 22 % av de svarande har katt som bor med boende på natten och går runt fritt på avdelningen under dagen. Endast 2 % svarade att katten bor på kontor under natten och går fritt på dagen. Det var ingen som hade katt som bodde hos personalen under natten och togs in till avdelningen under dagen. Antalet boenden som angett de olika alternativen kan ses i figur 9.

Figur 9: *Hur katter på äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala län bor, n=82.*

16 % av boendena angav ”annat” som svar. Kommentarererna i anslutning till detta handlade i majoritet om att katten bor hos den boende som äger den och är på dennas rum hela tiden. Ett par boenden har kommenterat att de boendes katter bor på rummet och verksamhetens katt går fritt. Två boenden låter även katterna gå ut om de vill.

Hur katterna hamnade på äldreboendet

Det var 80 äldreboenden/enheter som svarade på hur katten/katterna kom till äldreboendet. 11 % av äldreboendena hade haft en katt som varit en personals katt som kommit in till boendet. 31 % av boendena hade katt som kommit med en boende och 11 % hade katt som blivit kvar efter att boende avlidit. Det var endast 31 % av boendena som hade köpt in katt specifikt för att använda på boendet/avdelningen. 15 % hade fått katt/katter skänkta eller omplacerade till boendet. Det var 11 % av boendena som angett ”annat” som svar. Flera av kommentarerna handlade om att katten själv flyttat in eller kommit dit från annan ägare och efter diskussion mellan ägaren och boendet har katten fått stanna. I tabell 3 kan antalet äldreboenden som angett de olika svarsalternativen ses. Då detta var en flervalsfråga kan ett äldreboende ha angett flera svarsalternativ och procenten är räknade utifrån antalet besvarande äldreboenden och inte utifrån antalet svar.

Tabell 3: Hur katter som används på äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala län hamnade på äldreboendet, n=80

	<i>Antal äldreboenden</i>	<i>Procent av totala antalet svarande äldreboenden</i>
<i>Personals katt som kommit in till boendet:</i>	9	11%
<i>Boendes katt som fått flytta med:</i>	25	31%
<i>Tidigare boendes katt som stannat kvar efter boende avlidit:</i>	9	11%
<i>Köpt av boendet specifikt för att användas på boendet:</i>	25	31%
<i>Skänkt eller omplacerad till boendet:</i>	12	15%
<i>Annat:</i>	9	11%

Ålder på katterna

På frågan om hur gammal katten eller katterna är svarade 41 äldreboenden. Då detta var en flervalsfråga har vissa äldreboenden angett fler än ett alternativ. I 10 äldreboenden var katten under 6 månader när den kom till boendet. 6 boenden fick katten när den var mellan 6 månader och 1 år. På 12 äldreboenden var katten mellan 1–5 år och på 12 boenden var den 5–10 år gammal. Det var 5 äldreboenden där katten var över 10 år när de kom till boendet.

Positiva effekter

På frågan om vilka positiva effekter som sågs till följd av att använda sig av katt inom verksamheten var det 80 äldreboenden och/eller enheter som svarade. Detta var en flervalsfråga och varje äldreboende kan alltså ha angett flera svarsalternativ. 85 % av äldreboenden har sett ett ökat socialt umgänge för enskilda boende och 62,5% har sett ökat socialt umgänge mellan boende vilket gett en gemenskap. 75 % har sett att enskilda boende får minskad ensamhet. Boendes kommunikation med andra boende och personal har ökat på 55 % av boendena och aktiviteten hos boende har ökat på 61 % av boendena. Ökat välmående hos boende har setts på 82,5 % av boendena och 76 % av boendena har sett ökad livskvalité för sina äldre. På 65 % av boendena har en minskning av oro och stress hos boende setts. Även irritation och aggression hos boende har setts minskas på 30 % av de svarande äldreboendena. 14 % av boendena har sett ett minskat medicineringsbehov hos vissa boende.

I 9 % av boendena upplevs de boende mindre förvirrade och 31 % av äldreboendena har upplevt en bättre allmänhälsa hos de boende. 35 % av äldreboendena ansåg även att boendet fått en bättre miljö med katten och 11 % att personalen fick en förbättrad arbetsmiljö. Det var även 32,5% av äldreboendena som tyckte att personalen fick ett ökat välmående. I tabell 4 kan antalet äldreboenden och procenten av totalt antal besvarande äldreboenden ses för varje svarsalternativ.

Tabell 4: *Effekter till följd av användning av katt i verksamheten som setts på äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala län, n=80*

	<i>Antal äldreboenden som angett detta:</i>	<i>Procent av totala antalet besvarande äldreboenden:</i>
<i>Ökat socialt umgänge för boende:</i>	68	85%
<i>Minskad ensamhet för boende:</i>	60	75%
<i>Ökat socialt umgänge mellan boende:</i>	50	62,5%
<i>Ökar boendes kommunikation med andra boende samt personal:</i>	44	55%
<i>Ökad aktivitet hos boende:</i>	49	61%
<i>Ökat välmående hos boenden:</i>	66	82,5%
<i>Bättre livskvalité för boende:</i>	61	76%
<i>Minskad oro och stress hos boende:</i>	52	65%
<i>Minskad aggression och irritation hos boende:</i>	24	30%
<i>Minskat medicineringsbehov hos vissa boende:</i>	11	14%
<i>Boende upplevs mindre förvirrade:</i>	7	9%
<i>Bättre allmänhälsa hos boende:</i>	25	31%
<i>Bättre miljö:</i>	28	35%
<i>Ökat välmående hos personal:</i>	26	32,5%
<i>Förbättrad arbetsmiljö för personal:</i>	9	11%
<i>Annat:</i>	4	5%

Endast 5 % av äldreboendena valde ”annat”. Ett av äldreboendena hade kommenterat att katten de har nu inte är lika social som den förra katten var, som ville kela och bli klappad. I en annan kommentar angav boendet att katten verkar känna på sig när det är vård i livets slut. Då går han gärna dit och ligger i sängen hos den personen om det är så att personen i fråga tycker om katten. På ett annat boende hade de två allergiska i personalen som varit med i att ta beslutet om att skaffa katt till boendet. De har valt att medicinera med allergimedicin innan de går till jobbet för att boendet skulle kunna skaffa katt. Detta boende skriver numera i sina annonser för lediga tjänster på boendet att det finns katt på boendet. Ett boende hade kommenterat att vilka positiva effekter som ses hos den enskilde boende beror på brukarens fysiska och psykiska tillstånd. Detta kunde enligt kommenteraren också förändras över tid.

Negativa effekter och risker

Det är totalt 54 äldreboenden och/eller enheter som har svarat att de sett negativa effekter av att ha haft en katt på boendet. 65 % av dessa hade sett allergiska reaktioner hos personal eller boende. På 17 % utav boendena hade katten påverkat allergiska anhöriga till de boende. Det var inget boende som sett ökad smittorisk mellan boende men 2 %, eller ett boende, hade sett en smitta från katt till boende/personal (zoonos). 11 % av de 56 boendena hade sett skador såsom rivsår, bitsår eller fallskada hos boende eller personal. 17 % av boendena hade sett skada på katten som till exempel påkörning/överkörning med rullstol eller rullator, trampad på, med mera. Det var också 24 % som sett skador på utrustning/miljö som rivmärken på möbler. 35 % hade sett en ökad arbetsbörda hos personalen och 15 % har blivit tvungna att neka potentiella boende eller personal på grund av allergi.

Av de 56 äldreboendena var det 13 % som sett negativ påverkan på katten såsom stress, sjukdom och/eller nedsatt välmående. Det var även 7 % som angett ”annat”. En hade kommenterat att vissa boende inte tyckte om katter och kan vara lite ”brysk” mot den. Två hade också skrivit att det kan bli problem när de boende inte längre kan ta hand om katten. Antalet äldreboenden som svarat varje alternativ kan ses i tabell 5.

Tabell 5: Negativa effekter från användningen av katt som setts på äldreboenden i Västra Götalands och Uppsala län, n=54

	<i>Antal äldreboenden:</i>	<i>Procent av svarande:</i>
<i>Allergisk reaktion hos boende eller personal:</i>	35	65%
<i>Påverkar allergiska anhöriga till boende:</i>	9	17%
<i>Ökad smittorisk mellan boende:</i>	0	0
<i>Smitta från katt till boende/personal (zoonos):</i>	1	2%
<i>Skada hos boende eller personal (rivsår, bitsår, fallskador):</i>	6	11%
<i>Skada på katten (trampad på, påkörd med rullator/rullstol, m.m.):</i>	9	17%
<i>Skada på utrustning/omgivning (rivmärken på möbler, m.m.):</i>	13	24%
<i>Ökad arbetsbelastning på personalen:</i>	19	35%
<i>Blivit tvungna att neka potentiella boende eller personal på grund av allergi:</i>	8	15%
<i>Negativ påverkan på katten (stress, sjukdom, nedsatt välmående):</i>	7	13%
<i>Annat:</i>	4	7%

De två som kommenterade på denna fråga tog upp att katten fällde en del vilket irriterade personalen och att det fanns en del utåtagerande boende på demensavdelningen vilket gjort att detta boende inte har katten där.

Skador på katt, boende och personal

Det var endast 25 äldreboenden som svarade att de sett skador hos katten. Två boenden hade haft katt som blivit trampad på och tre hade blivit påkörda/överkörda av rullator eller rullstol. Tre katter hade blivit klämda i en dörr eller liknande. Sex äldreboendena hade haft katt som fått någon sjukdom som till exempel urinvägsinfektion, njurproblematik, lunginflammation eller hormonstörningar. Det var även ett äldreboende som hade haft en katt som förgiftats efter att exempelvis ätit boendes medicin.

På åtta äldreboenden hade de sett stress hos katten som kunnat yttra sig som till exempel ändrat beteende, höga jamanden, avmagring, pälsförändringar och att den gömmer sig. Sju hade svarat "annat" och tre kommenterade att de ej hade sett några skador. Det totala antalet äldreboenden som sett skador på katten blev då tjugotvå och fyra boenden som svarat "annat". Det fanns även en kommentar om att det varit slagsmål mellan katterna och en kommentar var att den skadats av något annat djur utomhus. Ett äldreboendes katt var underviktig när den kom men hade med hjälp av veterinär och kostråd fått bättre hull. Det fanns även en kommentar om risk att katterna smiter ut och skadas när lägenheterna vädras.

Endast sex äldreboenden hade svarat på frågan om vilka skador som setts på de boende. Två boenden hade sett rivsår och en hade sett bitsår. Det var två boenden som haft allergiska reaktioner hos de boende och på ett äldreboende hade en boende fått en fallskada. Ett äldreboende hade även svarat "annat" men inte kommenterat vilken typ av skada det handlade om. Här var det ingen som svarade att de sett ökad smitta mellan boende eller zoonoser. Med avseende på skador hos personalen var det tolv äldreboenden som svarade på detta. Elva boenden hade sett allergiska reaktioner och tre hade haft rivsår på personal. Det var inga äldreboenden som svarade att de hade haft varken bitsår, fallskador, zoonoser eller "annat".

Besök på äldreboenden

Fyra av de äldreboenden som svarat att de kunde tänka sig besökas på enkätens sista fråga valdes ut för att få ett stickprov ur de boenden som besvarade enkäten och hade katt. Både äldreboenden som hörde till större och mindre kommuner valdes ut men alla hade vid tidpunkten för besöket minst en katt i verksamheten. Initialt planerades att ha tre besök i Västra Götalands län och tre i Uppsala län. Till följd av avsaknad av boenden i Uppsala län med en katt vid tillfället för besöket så skedde fyra besök i Västra Götalands län. Samma frågor ställdes vid samtliga besök till både personal och boende. Katten eller katterna observerades när det var möjligt, under en kort stund för att kunna bedöma deras personlighet och inställning till miljön.

Göteborgs kommun

Ett äldreboende med katt i Göteborgs kommun besöktes. Deras katt var en kastrerad hona, bondkatt, som var ungefär fyra år och som kommit till boendet som kattunge. I detta fall var det en tidigare chef vars katt fick kattungar och en av dessa kom till äldreboendet. Katten bor på en av boendets avdelningar och de har på en annan avdelning ett akvarium med fiskar. En vårdhund kommer också ett par gånger i veckan. Personalen på avdelningen med katten har även ansvaret för den. Katten både avmaskas och vaccineras regelbundet samt är försäkrad av boendet. När avmaskning och/eller vaccinering utförs skrivs detta upp i en pärm för att hålla koll på när det är dags igen.

De i personalen som intervjuades tyckte att det fungerat bra med katten men skulle önskat att hon var mer social. Hon är väldigt självständig och är ute en del. Hon har inga problem med att hälsa på de boende eller bli klappad kort men vill inte gosa eller sitta i knäet. När hon är inne ligger hon oftast i en soffa eller stol och sover alternativt är i sitt klätterträd som står i det gemensamma vardagsrummet. Även om katten inte är särskilt social tycker personalen att hon tillför något positivt till boendet. För de flesta boende skapar hon engagemang och en mer aktiv omgivning samt en bättre miljö. Hon är även ofta ett samtalsämne mellan de boende samt personalen. Under besöket låter hon en av de boende klappa henne innan hon hoppar upp i sitt katt-träd. Där sitter hon och tvättar sig innan hon lägger sig och sover. Ett par boende tittade flera gånger på katten när hon satt sig i klätterträdet under samtalen. De boende som intervjuas tycker att hon är väldigt fin och trevlig. I synnerhet en äldre man var väldigt fäst vid henne. Diskussionen om henne handlade också om tidigare katter som de äldre haft och ett par boende berättade glatt om dessa. Enligt personalen gillar de flesta boende katten och ifall de inte gör det är de neutrala till henne. De enda problem som personalen upplevt med katten är att det har hänt att hon rivit ifall hon inte vill bli gosad med och att hon tar med döda djur in som presenter. I övrigt anser de intervjuade ur personalen att det fungerat bra med kattens närvaro. Flera år tidigare fanns det en boende med egen katt vilket också upplevdes positivt.

Alingsås kommun

Även i Alingsås kommun besöktes ett äldreboende med inneboende katt. Detta var en kastrerad hane som var cirka sex eller sju år gammal. Även han var en bondkatt och försäkrad. Han omplacerades från ett annat äldreboende i kommunen. Personalen trodde att det berodde på antingen allergi eller att han inte trivdes. I början fick han endast vistas inomhus och var därför endast på övervåningen vilket är demensavdelningen. När han sedan kunde få gå ut fick han även vistats på avdelningen på grundplan. Efter detta spenderar han tiden han är inomhus framförallt på nedervåningen enligt personalen och går nästan bara upp för att äta. I personalen finns det en person som har huvudansvaret för honom. Boendet uppmuntrar även anhöriga att ha med sig sina hundar när de besöker. Tidigare fanns det fåglar på boendet men de var tvungna att flyttas enligt kommunen då de stod i köket och då ansågs ohygieniska. Det nya stället på avdelningen de stod på var i slutet av en hall och därmed mer avsidat. Då fåglarna inte trivdes där, troligen på grund av den minskade socialiteten, fick de flytta från boendet. En i personalen tog hand om dem. Katten är enligt personalen social och lägger sig gärna bredvid sittande personer för att bli klappad. Vill helst inte ligga i knäet men ligger gärna nära personen. Kan ibland jama för att få uppmärksamhet. Personalen tycker att katten skapar ett engagemang och ger en mer hemtrevlig miljö. Det har hänt att han rivit men det har inte varit något större problem. De boenden som intervjuades tyckte att katten var väldigt trevlig och vacker. Flera av dem ville också gärna prata om sina gamla katter som de haft när katter kom på tal. Det som personalen tyckte saknades var ett eget ställe för katten att kunna gå undan till för att få lite ensamtid. Några av dem tyckte även att det skulle vara bra om boendet köpte in några leksaker till katten. Ett par av dem funderade på att ta upp detta på nästa möte.

Melleruds kommuns

Två äldreboenden i Melleruds kommun med inneboende katt eller katter besöktes för intervjuer av personal och boende. Ena boendet hade två katter och andra boendet hade en katt. Alla katter var kastrerade hanar, bondkatter, strax över året gamla och kom till boendena när de var strax över tre månader gamla. Boendet med två katter köpte dem via blocket och de kom från samma kull. Detta boende hade haft katt för länge sedan och personalen hade nu föreslagit att skaffa katt igen. De håller till på en av avdelningarna och får även gå ut när de vill. Ett par boende vill inte ha in katten på sina rum och har då en lapp på dörren och den hålls stängd. De boenden som vill ha in dem på rummet lämnar dörren öppen eller tar med sig en katt in på rummet under ett par timmar. Katterna lägger sig gärna bredvid personer i soffan för att kela och det händer att de sover i sängen. Katterna har även en katt-säng i det gemensamma rummet. Personalen verkar till största del positiva till katterna och endast ett fåtal är avståndstagande eller tycker inte om dem och de personerna kan arbeta på en annan avdelning. Både personal och boende som intervjuas tycker att katterna tillför mycket. De ger engagemang hos de äldre, en mer aktiv och stimulerande miljö samt gör avdelningen mer hemtrevlig. Flera boenden vill alltid leta upp var de är när de går upp på morgonen och det händer att boende från andra avdelningar kommer över för att hälsa på dem. Ena katten ligger vi besöket inne hos en boende och den andra sover i katt-sängen som finns i ett gemensamt rum. Den verkar helt avslappnad och är fullt synlig för de boende som sitter i detta rum.

Det andra boendet hade endast en katt som får gå runt på hela boendet och även gå ut. Det finns även ett litet katt-träd med ett litet krypin där katten kan komma undan lite. Personalen och cheferna på detta boende diskuterade under en lång tid om de skulle skaffa en katt och hur detta i så fall skulle gå till. När det beslutats att boendet skulle skaffa sin första katt togs en kattunge av hankön, som senare kastrerats, från cheferns senaste kull av bondkatter. En i personalen har huvudansvaret för katten och det finns en specifik mapp just för honom där vaccineringsbevis, behandlingsbevis, chipnummer och eventuella behandlingar sätts in. Även i detta boende tycker personal och boende att katten gör det hemtrevligt och många boende är väldigt engagerade i honom. Han följer gärna med personalen när de går på sina rundor och rör sig i hela huset. Ofta kommer han även fram och stryker sig mot benen eller ligger i soffor/stolar vid de äldre.

Katten de har på detta boendet blir gärna klappad men de har haft lite problem med att han kan bita och/eller rivas ibland om man till exempel klappar för länge. Detta är något som boendet jobbar med och det har eventuellt minskat lite men är fortfarande ett pågående arbete. Under besöket ligger katten utsträckt i en soffa i ett gemensamt rum. Han vill gärna klappas om man kommer nära och sträcker ut frambenen när man har handen i närheten. När han klappas kurrar han lite och buffar med huvudet mot handen. När författaren och den personen ur personalen som intervjuades lämnade honom och gick in på en boendes rum för intervju följde han efter och ville fortsätta umgås. Då denna boende inte ville ha katten i rummet utan vill interagera med honom i de gemensamma utrymmena så tog personalen med honom när hon gick. Han var väldigt avslappnad när hon lyfte honom och buffade henne med huvudet. Blev gärna klappad av den boende innan han blev utburen. Många boende vill gärna att han kommer in på rummet och lämnar då dörren öppen. Vill de inte ha in honom låter de dörren vara stängd. Katten verkar anses vara en viktig del av boende och ligger han i en stol eller en soffa vill de äldre inte flytta på honom utan sätter sig någon annanstans för att inte störa honom. En boende berättade att hennes dotter alltid vill gosa med katten när hon är på besök.

DISKUSSION

Även om målet var att ha så många svaranden på enkäten som möjligt så ses de 62 % som svarade som en bra svarsfrekvens av denna författare. Enkäter som inte är obligatoriska har oftast låg svarsfrekvens. Det är svårt att motivera människor att svara på enkäter som inte intresserar dem och dessutom tar tid från deras arbete. Denna enkät var dessutom riktad till chefer på äldreboenden/enheter som förmodligen redan får mycket annan mail vilket gör att det är lätt att enkäten försvinner i mängden om den inte står ut eller intresserar personen. Risken är att resultaten förskjuts lite åt det positiva hållet då äldreboenden med djur eller intresse av djur förmodligen var mer benägna att svara än boenden utan intresse för djur.

Äldreboendenas inställning till djur

Den överväldigande majoriteten av äldreboendena som svarade på enkäten var positiva till användningen av djur inom äldreboenden, (93 %). Äldreboendena verkar alltså i stor utsträckning se att det finns flera positiva aspekter med djur på äldreboende, även om de själva inte har några. Det skulle vara intressant att undersöka om attityden till användningen av djur skulle skilja sig mellan besökande och inneboende djur. För ett par år sedan gjordes en liknande enkätstudie i Norge på deras äldreboenden (Myren, 2010). I den studien svarade 282 äldreboenden vilket motsvarade 45,8 % av de som fick enkäten skickade till sig. Endast 80 av dessa angav att de hade djur på boendet. På frågan om hur de anställdas attityd gentemot djur var svarade endast 64,5 % att de var positiva eller starkt positiva. Inga var starkt negativa men 7,6 % var negativa och 27,8 % var neutrala. En del ska här ha kommenterat att de mest negativa i personalen är anställda med allergi, städare och de som inte har djur. Detta är en ganska stor attitydskillnad från vad de svenska äldreboendena har angett. Dock är det färre svar i den norska studien, ungefär en tredjedel av antalet som svarat i denna enkät.

Det är svårt att resonera kring varför de svenska boendena verkar så pass mer positivt till djuranvändningen än de norska. Individuella skillnader, skillnader i samhällets djursyn eller olika erfarenhet av djur inom äldreboenden kan vara några orsaker? Även hur frågan är ställd kan påverka hur vissa besvarat den. I detta fall är dock frågorna snarlika vilket gör att det inte bör ha påverkat resultaten. Orsaken till att det är tydligt lägre svarsfrekvens i den norska enkäten, 45,8%, än i denna enkät, 62 %, beror troligen på enkäternas utformning. Den norska har fler frågor och mer komplicerade frågor. Detta ger en större risk för oavslutade svar och att svararen helt enkelt inte orkar svara på enkäten. Största orsaken till att den norska studien är uppbyggd på ett annat sätt än denna enkät beror på att den inte riktar in sig på ett specifikt djurslag. Den tar upp flera djurslag.

Av de besvarande äldreboendena i denna enkät som på något sätt använder sig av djur ser många av dem flera olika positiva effekter. Den främsta anledningen till att djur inte används är allergirisken. Detta är förståeligt då djur på boenden försvårar för kommunerna då de behöver vara tillmötesgående till både allergisk personal, boende och anhöriga. Många kommuner verkar ha löst detta genom att besluta om äldreboenden som är allergivänliga där det inte får vistas djur. Det är dock en del boenden som vill ha djur men inte har den möjligheten. Detta kan ju röra sig om till exempel äldreboenden som är beslutade att vara allergivänliga eller som har allergiska personer i personalen. Utifrån intervjuerna som utfördes på fyra boenden verkade användningen av inneboende katt på äldreboende vara värdefullt för både individuella boende och miljön på boendet i stort. En viktig del som återkom under samtalen på alla fyra boendena var att djuret gav en mer hemtrevlig känsla på boendet och stimulerade engagemang hos många boende. Både boende och personal på alla äldreboenden använde dessa termer under samtalen utan att intervjuaren tog upp dem först. Detta betydde inte att allt var perfekt med kattens närvaro men personalen försökte jobba på problemområdena just deras boende hade.

I stort var både personal och boende mycket positiva till katten eller katterna som bodde på boendet och detta reflekterar även resultatet från enkäten. Flera av boendena hade även vissa eller någon ur personalen som verkade vara den mest engagerade och ”drivande”. Dock verkade ofta de flesta ur personalen engagerade i katten på olika nivåer.

Användningen av djur

En oväntat stor del av äldreboendena använde sig av djur på något sätt och majoriteten av äldreboendena tillät de anhöriga att ta med djur vid besök. Det var inte heller ovanligt att ett boende som använder en typ av djur även använder andra djurslag. Detta kan tolkas som att de ser att djuret gör stor nytta för både boendet som helhet och för de äldre individuellt och vill få ut så mycket som möjligt från djuranvändningen. Det var framförallt besök då och då som användes och därefter inneboende djur. De besökande djuren består troligen till stor del av vårdhundar som kommer ut till boendet någon gång i veckan eller månaden. Även om detta ger stor positiv effekt för äldreboendet och de boende så finns det studier som visar att vissa effekter verkar vara större när det gäller inneboende djur än besökande djur (Crowley-Robinson *et al.*, 1996). De gjorde en långtidsstudie, under ett och ett halvt år, på tre äldreboenden. De hade ett relativt litet studiedeltagande, med en majoritet av kvinnor (Crowley-Robinson *et al.*, 1996). Totalt var det 95 boende som var uppdelade i tre olika grupper. En grupp fick en inneboende hund, en fick en besökande hund och den sista besöktes endast av forskaren. Ett frågeformulär genomfördes var tredje månad med alla deltagare som utvärderade förändringar i humör under studiens gång. Upplägget av den studien var bra men för att kunna dra slutsatser om effekter till följd av inneboende hund jämfört med besökande hund bör den stödjas av andra studier eller göras i en större utsträckning med en större studiepopulation. Det skulle behövas studier som utreder skillnaden mellan inneboende och besökande djur för att kunna dra en slutsats om inneboende djur ger en bättre effekt.

Som tidigare diskuterats så var de allra flesta äldreboenden/enheterna, 93 %, positiva eller starkt positiva till användningen av djur i den här enkätstudien. Den orsak som majoriteten av äldreboenden utan djur angett som orsak är allergi och en del hade även beslut om att de skulle fungera som allergivänligt äldreboende. Här skulle man kunna fundera över ifall de skulle börja använda sig av djur om allergin inte var ett problem. Det var även nästan trettio äldreboenden/enheter som ville använda sig av djur men helt enkelt inte hade möjlighet till det. Problemen som hindrade här var saker som bland annat ombyggnad, beslut om allergifrihet och nej från chefer. Endast ett fåtal hade inte funderat över möjlighet att använda sig av djur inom sin verksamhet. Detta tyder på att djuranvändning är ett välkänt vårdalternativ som många äldreboenden reflekterat över. Även i den norska enkätstudien var allergi den största orsaken till att djur inte användes (Myren, 2010). Här angavs även beslut, regler, fobi mot djur, inget intresse och smitta som orsaker till att inte ha djur. Den näst största orsaken, efter allergi, var att det "aldrig varit på tema" vilket tolkas som att det aldrig varit aktuellt på boendet. Här kan det både ingå äldreboenden som inte funderat över denna möjlighet och boenden som inte haft möjlighet men velat ha. Det var hela 75 äldreboenden som angett detta alternativ i enkäten Myren (2010) skickade ut till norska äldreboenden. Om det är så att svenska äldreboenden är mer öppna och informerade om detta alternativ eller om det helt enkelt är så att det är många norska boenden som inte har möjlighet att använda djur går inte att veta utifrån enkätresultatet. Det hade varit intressant att veta hur boendena informeras om eller får sin kunskap vad gäller djuranvändning. I denna enkät var det få äldreboenden/enheter som ansåg att de inte hade någon kunskap om negativa och positiva aspekter för djuret samt boende och personal. Mer än hälften tyckte att de hade åtminstone begränsad kunskap och ungefär en tredjedel ansåg att de hade god kunskap. Detta tyder på att äldreboendena generellt är informerad vad gäller terapidjur.

Som väntat var hund det vanligaste djurslaget med ungefär dubbelt så många äldreboenden än de som hade katter. Detta är väntat och kan förklaras till stor del av hur de används. Den överväldigande majoriteten av hundarna användes som besökande djur medan katterna framförallt var inneboende på boendena. En besökande vårdhund besöker ofta flera boenden inom kommunen och de individuella äldreboendena har sällan ansvar för djuret. Detta förenklar det väldigt mycket för boendena. Att ha ett inneboende djur lägger mer ansvar på boendet och kräver mer engagemang av bland annat personalen. Detta gäller oavsett om det är äldreboendet som äger/har ansvar för djuret eller om det är den boende.

Fler boenden än förväntat använde sig av fåglar. Det var till och med fler än de som använde sig av fiskar. Utifrån kommentarerna och typen av fåglar de flesta använde verkar det som om det är populärt bland boendena att ha sommarhöns. Fördelarna med denna typ av användning hade inte författaren reflekterat över men detta verkar många äldreboenden ha gjort. Främsta positiva aspekterna är att höns är lättskötta, ger en väldigt hemtrevlig miljö, stimulerar aktivitet och de ger dessutom ägg. De äldre kan även välja hur mycket de vill engagera sig och om de vill umgås med dem, ofta verkade de bo på innergården. Vissa äldreboenden har även haft kycklingar vilket verkar ha varit väldigt uppskattat.

Det var inte särskilt många som använt sig av hästar eller lantbruksdjur vilket är förståeligt då det oftast blir mycket mer omständligt med dessa djurslag. Oftast betyder det att boendet behöver ta ut de äldre på besök vilket kräver mycket engagemang, planering och personal. Detta gör det krångligt och vissa äldre skulle förmodligen inte kunna tas med på grund av hälso- eller säkerhetsrisker. Det fanns dock äldreboenden som använde sig av häst genom att låta de äldre åka häst och vagn.

Katter på äldreboenden

Det var mer än 80 äldreboenden som använde sig av katt i sin verksamhet. Majoriteten av dessa hade dessutom haft katt tidigare eller hade flera katter på boendet när de besvarade enkäten. Detta tyder på att boenden som använder sig av katt troligen har positiva erfarenheter av det och vill fortsätta denna typ av inslag i vården på boendet även efter att den initiala katten är borta. De flesta katterna gick fritt på boendet men en del bodde inne på en boendes rum antingen under natten eller hela tiden. Denna uppdelning av hur katten bodde förklaras av att ungefär en tredjedel av katterna var en boendes katt innan den flyttade till äldreboendet och bor hos denna person. Äldreboendena verkar ha olika lösningar på hur en boendes katt bor då vissa endast har den inne på ägarens rum medan andra låter den gå fritt under dagen.

Vad gäller ägande och ansvar var det framförallt boendet som ägde katterna med ungefär hälften så många som ägdes av en boende. Det var däremot fler äldreboenden och färre boende som hade ansvaret för katten. Flera hade också angett att ansvaret för katten är ett samarbete mellan personal, boende och anhörig. Svårigheten här är att det är risk för otydliga ansvarsfördelningar som kan vara negativt för katten. Även där personalen är ansvarig är det risk att saker ”faller mellan stolarna” vad gäller katten om en huvudansvarig i personalen saknas på äldreboendet eller enheten. Enkla misstag som kommunikationsbrist kan utsätta katten för risk. Endast ett fåtal äldreboenden hade en huvudansvarig i personalen.

Två boenden hade ett väldigt bra system vad gäller ansvaret för katten och dess välmående. Ena äldreboendet slöt ett avtal angående ansvaret för katten med den boende och anhöriga. Det andra äldreboendet hade katten och allt som berör den med i genomförandeplanen för den boende som äger den. Detta säkerställer att det finns klara riktlinjer för både personal, boende och anhöriga om hur hanteringen av katten ska ske och detta minskar risken för bland annat försummelse av den. Om detta inte vore genomförbart på äldreboendet borde katten/katterna åtminstone ha någon typ av loggbok där personalen får skriva in händelser, vaccinationer med mera så att ingen information gällande katten går förlorad i personalens kommunikation.

Endast strax under en tredjedel av katterna var specifikt köpta av boendet eller kommunen för att användas i verksamheten. Resten var som sagt boendes djur, före detta boendes djur, personals djur eller omplacerade/skänkta till boendet. En del hade även kommenterat att katten flyttat in själv, framförallt hemlösa katter men det fanns även äldreboenden där en familjs katt som bodde i närheten flyttat in och sen fått stanna efter diskussion med ägarna. Att så stor del av katterna inte var utvalda för att användas i ett äldreboende utgör en risk för både kattens välmående och personerna som finns på boendet. Detta diskuteras vidare i senare stycken.

Positiva effekter

Äldreboendena som använde sig av djur på något sätt hade angett flera alternativ till att de valde att göra detta. De vanligaste orsakerna var att öka de boendes välmående, aktivitet och sociala umgänge. En hel del hade också svarat att de använde sig av djur som terapi samt att det höjde boendets allmänhälsa och miljö. Alla dessa positiva effekter är studerade och anses vara ett resultat av interaktion mellan djuret och personen i ett flertal studier (Garrity *et al.*, 1989; Siegel, 1990; Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Perelle & Granville, 1993; Crowley-Robinson *et al.*, 1996; Bernstein *et al.*, 2000; Colby & Sherman 2002; Edwards & Beck, 2002; Turner *et al.*, 2003; Stasi *et al.*, 2004; Banks & Banks, 2005; Colombo *et al.*, 2006; Sellers, 2006; Souter & Miller, 2007; Banks *et al.*, 2008; Falk & Wijk, 2008; Hoffman *et al.*, 2009; Kramer *et al.*, 2009; Virués-Ortega *et al.*, 2012). Både den vetenskapliga grunden och denna enkätens resultat stödjer slutsatsen att användningen av djur på äldreboenden ger en positiv effekt på de äldre och på äldreboendet i stort.

Flera av äldreboendena och enheterna hade angett mer än ett alternativ till varför de hade valt att använda sig av djur i sin verksamhet vilket tyder på att de liksom det vetenskapliga samfundet relaterar flera olika positiva effekter på de äldre till interaktionen med djur, antingen genom besökande eller inneboende djur. Flera boenden hade även här angett positiv påverkan både på individuella boende, som exempelvis välmående, och generell påverkan på boendet som helhet, till exempel förbättrad miljö. Detta visar att djuret inte bara påverkar de boende utan även personal och besökande anhöriga.

De boendena som hade katter hade sett ett flertal positiva effekter hos de äldre och på boendet i stort. Det som de allra flesta äldreboenden som svarade på denna fråga tyckte förbättrades av katten var de äldres sociala beteenden samt välmående och livskvalité. Ökningen i sociala beteenden hos de äldre vid djurinteraktion är ett område som många studier fokuserar på (Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Perelle & Granville, 1993; Bernstein *et al.*, 2000; Sellers, 2006; Falk & Wijk, 2008; Kramer *et al.*, 2009). Vissa av dessa har brister i sin studiedesign vilket försvagar slutsatserna som kan dras utifrån deras resultat (Perelle & Granville, 1993; Sellers, 2006; Kramer *et al.*, 2009). Alla studierna har fler kvinnor än män som deltar och i vissa en väldigt tydlig majoritet av kvinnor eller till och med endast kvinnor (Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Perelle & Granville, 1993; Bernstein *et al.*, 2000; Sellers, 2006; Falk & Wijk, 2008; Kramer *et al.*, 2009). Förutom studien gjord av Perelle & Granville (1993) som använde sig av frågeformulär som utfördes av sjuksköterskor på boendet baserades alla studier på beteendeobservationer (Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Bernstein *et al.*, 2000; Sellers, 2006; Falk & Wijk, 2008; Kramer *et al.*, 2009). Alla studierna använde sig även av någon typ av kontroll att jämföra djurinteraktionen med vilket stärker resultatet något (Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Perelle & Granville, 1993; Bernstein *et al.*, 2000; Sellers, 2006; Falk & Wijk, 2008; Kramer *et al.*, 2009).

Fem av studierna använde sig av egenkontroll (Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Perelle & Granville, 1993; Sellers, 2006; Kramer *et al.*, 2009) och en studie hade separata kontrollgrupper (Bernstein *et al.*, 2000). Dock verkar det som att äldreboendenas population ofta består av mer kvinnor än män vilket skulle göra resultaten relevanta till den stora populationen. Ett par studier använde sig av en relativt liten studiepopulation vilket gör deras resultat svårare att relatera till den stora populationen och slutsatserna mer osäkra. Kramer *et al.* (2009) använde sig av arton kvinnor med demens och Sellers (2006) hade endast fyra studiedeltagare. De andra studierna hade mellan trettio och fyrtio deltagare vilket stärker slutsatserna som dragits av författarna utifrån deras resultat (Haughie *et al.*, 1992; Fick, 1993; Perelle & Granville, 1993; Bernstein *et al.*, 2000; Falk & Wijk, 2008). Även om det fanns mer att önska av vissa studiedesigner så kunde de flesta dra relativt fasta slutsatser från sitt resultat. Individuellt kan studierna inte få fram en helt klar slutsats gällande djurinteraktionens positiva effekt på äldres socialitet på äldreboende. Men sätts de i ett sammanhang stödjer de varandras resultat som alla pekar på att djur ökar äldres socialitet. Utifrån denna enkäts resultat har även en stor andel av äldreboendena som använder katter sett en ökad socialitet.

Tydligt mer än hälften av äldreboendena med katt hade angett att de såg en minskad stress och oro samt mindre ensamhet hos de äldre. Även detta är områden som är välstuderade. Framförallt hur djurinteraktion påverkar fysiologiska stressresponser såsom hormonnivåer, blodtryck och/eller hjärtfrekvens är ett intressant område som många valt att undersöka (Vormbrock & Grossberg, 1988; Allen *et al.*, 1991; Odendaal, 2000; Allen *et al.*, 2001; Allen *et al.*, 2002; Odendaal & Meintjes 2003; Stasi *et al.*, 2004; Handlin *et al.*, 2011; Maujean *et al.*, 2015). Att så många valt att studera olika fysiologiska reaktioner på stress är inte oväntat. Detta utesluter risker för subjektivitet som fås när observation eller frågeformulär används och ger ett tydligt resultat. Tyvärr är de flesta av dessa studier utförda på vuxna personer och inte äldre personer på äldreboende. Endast Stasi *et al.* (2004) utförde sin studie på äldre individer på äldreboenden medan de andra studierna använde sig av vuxna individer.

Alla studier som fokuserade på framförallt blodtryck och hjärtfrekvens vad gällde stressreaktioner och djurpåverkan på detta hade ett bra studiedeltagande som varierade mellan tjugofem och etthundra studiedeltagare (Vormbrock & Grossberg, 1988; Allen *et al.*, 1991; Allen *et al.*, 2001; Allen *et al.*, 2002; Stasi *et al.*, 2004). Dessa studiers resultat hade alla samma utslag, att kontakt med djur minskade stresspåverkan på individens hjärtfrekvens och blodtryck. De tre studierna som undersökte hormonpåverkan av människa-djur interaktion hade alla ett relativt litet studiedeltagande men mätte på både djur och människa samt upprepade gånger (Odendaal, 2000; Odendaal & Meintjes 2003; Handlin *et al.*, 2011). Deras resultat var dessutom alla entydiga i att indicera att interaktionen gav en positiv påverkan på både personen och djuret. Tillsammans utgör de en stark grund för att kunna dra denna slutsats. Det hade varit önskvärt att man lade upp studier med denna design på äldre individer, men bland annat blodprovstagning utgör en svårighet vilket kan ha bidragit till att detta i nuläget saknas. Ett alternativ för att undkomma detta skulle kunna vara att analysera kortisol i saliv. Med alla dessa studier som grund kan starka slutsatser dras om att djur påverkar personer positivt vad gäller fysiska reaktioner på stress. Detta stöds dessutom av studier vars resultat visar att personers upplevelser av stress påverkas positivt av djur (Garrity *et al.*, 1989; Crowley-Robinson *et al.*, 1996). Dessa använde sig båda av många studiedeltagare som intervjuades, Crowley-Robson *et al.* (1996) hade 95 deltagare boende på äldreboenden och Garrity *et al.* (1989) hade över tusen deltagare över 65 års ålder i sina telefonintervjuer. Vad det gäller känslor av ensamhet finns det även här flera studier som utreder hur detta påverkas av djurinteraktion (Garrity *et al.*, 1989; Colby & Sherman 2002; Turner *et al.*, 2003; Banks & Banks, 2005; Banks *et al.*, 2008). Dessa är alla baserade på intervjuer eller ifyllande av frågeformulär av studiedeltagaren. Alla dessa studier har över trettio deltagare och en har över tusen personer som deltog i intervjuerna vilket stärker deras resultat mycket. Endast Turner *et al.* (2003) hade ett bredare studiedeltagande än äldre personer. Deras starka studiedesigner, med stor studiepopulation och frågeformulär eller intervju med samma frågor till alla deltagare vilket minskar subjektiva bedömningar, ger en stor styrka i deras resultat. Studierna med frågeformulär (Colby & Sherman 2002; Turner *et al.*, 2003; Banks & Banks, 2005) minskar risken för påverkan på hur olika personer besvarar frågan då den alltid är ställd på samma sätt medan hur frågan ställs kan variera mellan olika intervjuer. Dock kan även hur frågan är uppbyggd påverka hur den besvaras. Det som framförallt kan påverka styrkan i dessa studiers slutsatser är risken för subjektivitet vid besvarandet av intervjun/frågeformuläret som används i studierna (Garrity *et al.*, 1989; Colby & Sherman 2002; Turner *et al.*, 2003; Banks & Banks, 2005; Banks *et al.*, 2008). Denna påverkan anses dock vara så pass liten att resultatet inte har påverkats signifikant.

Nästan en tredjedel av boendena med katt har också angett att ökad allmänhälsa hos de äldre samt ökat välmående hos personalen har setts. Detta tillsammans med att en del har angett bättre arbetsmiljö för personalen talar för att många boenden ser inte bara en individuell positiv effekt hos de boende utan även en positiv inverkan på äldreboendet i stort. När man tar de positiva effekterna som ses individuellt hos de äldre, bland annat ökad socialitet, minskad depression, minskade känslor av ensamhet och ökat välmående, i beaktande är det logiskt att detta leder till att miljön på äldreboendet förbättras. Även den förbättring som vissa äldreboenden sett för personalen påverkar troligen boendets miljö positivt.

Risker för boende och personal

Det är förvånande få negativa effekter som setts hos de boende och personalen på boendena med katt. Allergi var som väntat det som framförallt setts på boendena och därefter skada på utrustning, till exempel rivmärken på möbler. Ungefär en tredjedel av boendena angav att katten gett personalen en ökad arbetsbörda. Dock säger detta inget om deras inställning till detta. I flera andra frågor har det till exempel kommenterats att katten gett stort engagemang och för dessa boenden skulle denna ökade arbetsbörda kunna ses som något roligt. Frågan gav inte heller möjlighet att veta ifall boendena som har ökad arbetsbörda ansåg att detta var belastande eller acceptabelt när det positiva utslaget togs i beaktande. Under intervjuerna var ökad arbetsbörda inget som personalen tyckte påverkade arbetet. Katten passas ofta in i övriga rutiner. Få hade angett att de såg skador hos personal och/eller boende och endast ett boende hade sett någon typ av smitta till följd av katt användningen. Detta var en positiv överraskning då fysiska skador och smitta är en av de största riskerna för människor vid djuranvändning, utöver allergi. Dock finns alltid risk för underrapportering, framförallt vad gäller personalen.

Resultaten i denna studie tyder dock på att även om det teoretisk är en stor risk så verkar det praktiskt inte vara särskilt vanligt. Då denna fråga riktades till de med inneboende katter kan det också betyda att det fungerar väldigt bra med att katterna har möjlighet att gå undan eller att boendet lyckats skapa en avslappnad miljö för djuret i verksamheten vilket motverkat dessa problem. Ett av boendena som besöktes hade problem med att deras katt kunde vara lite opålitlig. Det hände att han biter i ens hand ifall man till exempel klappat honom länge och han tröttnat. Personalen jobbade dock på detta och tyckte att detta beteende eventuellt minskat. Den ur personalen som intervjuades på detta boende var väldigt engagerad och hade reflekterat mycket över var detta beteende kunde komma från. Att smittorisken i stort sett inte setts ute på boendena kan vara ett resultat av tydliga och efterhållna hygienrutiner. Förmodligen har detta påverkats positivt av att de flesta katterna verkade vara innekatter.

Välmående hos djuret

Ett område som behöver upplysas om och studeras mer är påverkan på djuren som används inom äldreboenden, speciellt då det rör sig om djur som bor permanent på äldreboendet eller avdelningen. I en verksamhet som ett äldreboende finns det flertalet risker för djuret och det är också en stressande miljö som kan ge en stor negativ påverkan. Det är väldigt få studier som reflekterat över påverkan på djuret och de studier som har med detta gör det framförallt anekdotiskt (Iannuzzi & Rowan, 1991; Granger & Kogan, 2000; Hatch, 2007). De studier som involverar djuret aktivt i studien är framförallt de som utreder fysiologiska faktorer som hormoner, hjärtfrekvens och blodtryck vid människa-hund interaktion (Odendaal, 2000; Odendaal & Meintjes 2003; Handlin *et al.*, 2011). Här har alla tre studier fått resultat som visar att även hunden haft en positiv upplevelse vid mötet med människan. Detta kan dock inte relateras till inneboende djur på äldreboenden. Det är även svårt att helt använda sig av dessa resultat när man diskuterar besökande terapidjur då dessa gör upprepade besök med olika människor i en stor utsträckning. Dessa studier är även utförda med hundar och detta måste tas i beaktning när man relaterar resultaten till användningen av katter. Alla tre studier hade ganska små deltagargrupper. Det var 18 hundar i studierna gjorda av Odendaal (2000) och Odendaal & Meintjes (2003) medan Handlin *et al.* (2011) endast hade 10 hundar. Slutsatserna för de enskilda studierna är på grund av detta inte särskilt starka men stärks av varandras resultat.

Majoriteten av katterna på de boenden som svarat hade inte valts ut för att användas på äldreboende. Det är framförallt boendes/före detta boendes katt, personals katt eller en omplacerad katt. Katterna har förmodligen inte genomgått någon typ av test eller utvärdering ifall de skulle klara av miljön som finns i verksamheten. Av de katter som köpts in specifikt för att användas på äldreboendet är det troligt att de inte har testats. Detta ger en större risk för problem med både kattens välmående och dess beteende mot de äldre och personalen jämfört med om till exempel ett lämplighetstest utförts. När de köps in tas dock faktorer som lynne och personlighet troligen hänsyn till när katt väljs ut vilket bör minska denna risk.

Ungefär en fjärdedel av de äldreboenden som hade eller hade haft katt svarade i enkäten att de sett skador eller negativ påverkan på katten. Om detta handlat om ett enskilt tillfälle eller flera skador kan tyvärr inte utrönas av svaren. Att så pass stor del av äldreboendena ändå åtminstone någon gång sett detta visar hur viktigt det är att reflektera över denna del av användningen. Mer studier krävs här med inriktning på hur djuren påverkas av användningen på äldreboende. Speciellt de inneboende djurens hälsa och välmående bör utredas för att kunna minimera risken att de far illa.

Något som har kommit upp under intervjuerna med personal på de fyra boenden som besöktes är att flera ur personalen funderade om en raskatt skulle vara bättre än en bondkatt. Oftast är raskatter avlade för att ha ett lugnt temperament vilket skulle kunna minska skaderisken och öka chansen för att katterna kan hantera stress i större utsträckning samt acceptera hantering av de äldre. Avelsarbetet som sker runt raskatter skulle även kunna göra att katterna som väljs ut för att användas på äldreboende är mer sociala än vad bondkatter generellt är.

Robotdjur

Största problemet som setts av äldreboendena till följd av användningen av katt inom verksamheten har varit allergi hos framförallt boende och personal, men även hos besökande anhöriga. Denna risk har flera kommuner hanterat genom att ha allergifria boenden som inte får använda sig av djur. Det är framförallt på dessa boenden som robotdjur skulle kunna göra mest nytta. Även dementa individer som är utåtagerande och utgör risk för djuret kan vara en potentiell målgrupp. Ett par besvarare av enkäten hade även reflekterat över risken dessa individer kunde utgöra för djuret. Det finns flera studier som visat att användningen av robotdjur åtminstone kan ge en del av de positiva effekterna, om inte alla, ett riktigt djur ger (Banks *et al.*, 2008; Kramer *et al.*, 2009; Thodberg *et al.*, 2016). Viktigt var att robotarna var interaktiva för att de äldre skulle få ut de positiva effekterna. Enligt Banks *et al.* (2008) var det några av de boende och ur personalen som initialt var tveksamma och avståndstagande till robotdjuren. Detta motstånd försvann dock till stor del efter en stunds exponering för robothunden. Även Thodberg *et al.* (2016) rapporterade att vissa boende helt enkelt inte hade något intresse av roboten. Detta skulle kunna ha ett samband med individernas mentala funktion då båda dessa studier involverade personer utan demens medan Kramer *et al.* (2009) utförde sin studie på en demensavdelning. Studier för att jämföra effekten hos individer med och utan demens skulle kunna visa ifall det finns ett samband mellan förhållandet till roboten och mental funktion. I studien som Thodberg *et al.* (2016) utförde visades att den positiva effekten från robotdjuret minskade med tid vilket det inte gjorde med den riktiga hunden. De andra två studierna har endast undersökt den initiala effekten. Thodberg *et al.* (2016) såg även att personer med mer nedsatt mental funktion hade ökad interaktionen med roboten och djuret. Både Kramer *et al.* (2009) och Banks *et al.* (2008) hade tyvärr ganska få studiedeltagare som umgicks med roboten, 18 respektive 13 personer. Detta gör att slutsatser inte kan dras från deras resultat med lika stor säkerhet som från större studier. Kramer *et al.* (2009) hade dessutom endast kvinnor i sin studie. Båda har dock kontroller med både besök av bara person och besök med hund. Banks *et al.* (2008) hade andra grupper där dessa typer av besök gjordes medan Kramer *et al.* (2009) använde sig av självkontroller på de 18 personer som ingick i studien. Thodberg *et al.* (2016) hade däremot ett stort studiedeltagande med 100 personer som slutförde hela studien. Denna studie hade en liten majoritet kvinnor, 69 %. Slutsatser från deras resultat har därför en väldigt stor tyngd.

Möjligheten att använda ett robotdjur istället för ett riktigt djur bör utredas vidare. Fler långtidsstudier behövs för att se om effekten består när det rör sig om robotdjur. I nuläget verkar denna möjlighet inte vara särskilt spridd bland äldreboendena. Det finns dock kommuner som har förstått att denna möjlighet finns. Som till exempel Härryda som just nu har ett litet försök med tre robotkatter (Härryda kommun, 2017). En utökning av detta försök med fler äldre som får robotdjur under en längre tid med kontinuerlig utvärdering av effekt på psykosocial samt fysisk hälsa skulle vara väldigt intressant och tillföra mycket kunskap om effekterna av användningen av robotdjur. Användningen av robotdjur behöver dock fler studier för att kunna se var effekt erhålls och hur. Detta för att kunna effektivisera och bedöma var användningen skulle vara lämpligast. Även långtidsstudier behövs.

Fortsatt utveckling

Kommunerna och själva äldreboendena skulle kunna gynnas mycket av tydliga riktlinjer för djur inom verksamheterna, både inneboende och besökande. Detta både för att minska riskerna för de äldre samt personalen och samtidigt se till kattens välmående. Att det alltid finns åtminstone ett allergifritt boende inom kommunen för att kunna tillgodose allergiska äldre och personal är dock också viktigt.

Det finns till stor del ett starkt vetenskapligt underlag för de positiva effekterna som djur har på människor, både mentala och fysiska. I nuläget är det som framförallt behövs för att kunna effektivisera användningen på äldreboenden mer specifika studier på vissa populationer samt studier som utreder vissa frågeställningar som är understuderade eller saknas helt i den befintliga vetenskapen. Studier om inneboende kontra besökande djur och skillnad mellan katt, hund, fågel och andra djur skulle tillföra mycket. Även fler undersökningar av de fysiska effekterna på äldre i äldreboenden skulle gynna utvecklingen av djuranvändningen inom äldreboenden. Specifika studier av påverkan på djuret finns det ett stort behov av. Speciellt i Sverige där vi har en tydlig djurskyddslag och generellt lägger en tung betoning på djurvälstånd. En ännu starkare vetenskaplig grund att stå på förenklar samt förbättrar användningen och utvecklingen av djur inom äldreboenden. Det kan också ge äldreboendena, kommunerna och anhöriga mer motivation att införa eller fortsätta med denna typ av vård för de äldre.

Konklusion

Stora majoriteten av svenska äldreboenden verkar vara väldigt positiva och öppna för användandet av djur inom verksamheten. Den generella uppfattningen var också att djuren tillför mycket i verksamheten och hade få negativa aspekter. Det allra största problemet för äldreboendena var som väntat allergi och allergirisk. Ett alternativ i dessa äldreboenden samt i demensboenden med väldigt utåtagerande individer, där det är för stor risk för katten, skulle kunna vara att använda sig av robotdjur vid behov. Katter är för de äldreboenden som använder sig av dem i de allra flesta fall en värdefull del av vården för de äldre. Även om en del negativt ses ut på äldreboendena, i form av exempelvis allergi och skador på både människa och katt, så är de positiva effekterna för de äldre och äldreboendet i stort betydligt fler och mer framstående. Djurens välfärd måste dock alltid finnas i åtanke och äldreboendena bör jobba med detta både förebyggande och i vardagen. Detta för att skapa en så säker miljö som möjligt på äldreboendet. För äldreboenden som köper eller tar omplacerade katter skulle ett lämplighetstest av individen kunna gynna inte bara äldreboendet utan även katten. Tydliga rutiner och riktlinjer kring katten skulle också vara gynnsamma

Resultaten av enkäten var positivt överraskande med många äldreboenden/enheter som svarade och ett stort engagemang för djuranvändning inom äldreboenden. Alternativet att använda sig av djur inom äldreboenden har en stor positiv potential ifall det utförs med eftertanke, engagemang och effektivitet. Förhoppningsvis kommer användningen att utvecklas och utökas på Sveriges äldreboenden i framtiden.

Tack

Ett stort tack riktas till alla de äldreboenden och enheter som tagit sig tid att besvara enkäten. Extra tack till de boenden där besök för intervjuer av personal och boende samt undersökning av katten genomfördes. Utan er hade detta examensarbete inte kunnat genomföras. Även ett stort tack till min handledare som hjälpt till med utformningen av arbetet.

REFERENSER

- Allen, K.M., Blascovich, J., Tomaka, J. & Kelsey, R.M. (1991). Presence of human friends and pet dogs as moderators of autonomic responses to stress in women. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 61 (4) ss. 582-589.
- Allen, K.M., Shykoff, B.E. & Izzo Jr, J.L. (2001). Pet ownership, but not ACE inhibitor therapy, blunts home blood pressure responses to mental stress. *Hypertension*, vol. 38, ss. 815-820.
- Allen, K.M., Blascovich, J. & Mendes, W.B. (2002). Cardiovascular reactivity and the presence of Pets, Friends, and Spouses: The truth about cats and dogs. *Psychosomatic Medicine*, vol. 64, ss. 727–739. DOI: 10.1097/01.PSY.0000024236.11538.41
- Alzheimer's Society (2013). *Dementia and aggressive behaviour*. Tillgänglig: <https://www.alzheimers.org.uk/info/20064/symptoms/92/aggression> [2017-09-18]
- Alzheimer's Society (2014). *Changes in behaviour*. Tillgänglig: https://www.alzheimers.org.uk/info/20064/symptoms/87/behaviour_changes [2017-09-18]
- Astma- och Allergiförbundet (2017). Pälsdjursallergi. Tillgänglig: <http://astmaoallergiforbundet.se/information-rad/palsdjursallergi/> [2017-09-20]
- Banks, M.R. & Banks, W.A. (2005). The effects of group and individual animal-assisted therapy on loneliness in residents of long-term care facilities. *Anthrozoös*, vol. 18 (4), ss. 396-408. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/089279305785593983>
- Banks, M.R., Willoughby, L.M. & Banks, W.A. (2008). Animal-assisted therapy and loneliness in nursing homes: Use of robotic versus living dogs. *Journal of the American Medical Directors Association*, vol. 9, ss. 173-177.
- Bernstein, P.L., Friedmann, E. & Malaspina, A. (2000). Animal-assisted therapy enhances resident social interaction and initiation in long-term care facilities. *Anthrozoös*, vol. 13 (4), ss. 213-224. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/089279300786999743>
- Brodie, S.J., Biley, F.C. & Shewring, M. (2002). An exploration of the potential risks associated with using pet therapy in healthcare settings. *Journal of Clinical Nursing*, vol. 11, ss. 444–456.
- Colby, P.M. & Sherman, A. (2002). Attachment styles impact on pet visitation effectiveness. *Anthrozoös*, vol. 15 (2), ss. 150-165. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/089279302786992676>
- Colombo, G., Dello Buono, M., Smania, K., Raviola, R. & De Leo, D. (2006). Pet therapy and institutionalized elderly: A study on 144 cognitively unimpaired subjects. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, vol. 42, ss. 207-216.
- Crowley-Robinson, P., Fenwick, D.P. & Blackshaw, J.K. (1996). A long-term study of elderly people in nursing homes with visiting and resident dogs. *Applied Animal Behaviour Science*, vol. 47, ss. 137- 148.
- Edwards, N.E. & Beck, A.M. (2002). Animal-assisted therapy and nutrition in Alzheimer's disease. *Western Journal of Nursing Research*, vol. 24 (6), ss. 697-712.
- Fagerström, P. Avdelningen för statistik och jämförelser (2015) *Skador bland äldre i Sverige 2014*, (Socialstyrelsen 2015-12-18, Dnr 29870/2015).
- Falck, H. & Wijk, H. (2008). Natural activity: an explorative study of the interplay between cage-birds and older people in a Swedish hospital setting. *International Journal of Older People Nursing*, vol. 3, ss. 22–28.

- Fick, K.M. (1993). The influence of an animal on social interactions of nursing home residents in a group setting. *American Journal of Occupational Therapy*, vol. 47, ss. 529-534.
- Folkhälsomyndigheten (2013). *Kattklössjuka* Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/kattklossjuka/>, (2017-09-12)
- Garrity, T. F., Stallones, L., Marx, M. B. & Johnson, T. P. (1989). Pet ownership and attachment as supportive factors in the health of the elderly. *Anthrozoös*, vol. 3, ss. 35–44.
- Granger, B.P. and Kogan, L. (2000). Animal-assisted therapy in specialized settings. in *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*, 2. Uppl. San Diego, CA: Academic Press. ss. 213–236.
- Guay, D.R.P. (2001). Pet-assisted therapy in the nursing home setting: Potential for zoonosis. *American Journal of Infection Control*, vol. 29, ss. 178–186.
- Handlin, L., Hydbring-Sandberg, E., Nilsson, A., Ejdebäck, M., Jansson, A. and Uvnäs-Moberg, K. (2011). Short-term interaction between dogs and their owners: Effects on oxytocin, cortisol, insulin and heart rate - an exploratory study. *Anthrozoös*, vol. 24 (3), ss. 301-315. DOI: 10.2752/175303711X13045914865385
- Hatch, A. (2007). The View from All Fours: A look at an animal-assisted activity program from the animals' perspective. *Anthrozoös*, vol. 20 (1), ss. 37–50.
- Haughie, E., Milne, D. & Elliott, V. (1992). An evaluation of companion pets with elderly psychiatric patients. *Behavioural Psychotherapy*, vol. 20, ss. 367-372.
- Havey, J., Vlasses, F.R., Vlasses, P.H., Ludwig-Beymer, P. & Hackbarth, D. (2014). The effect of animal-assisted therapy on pain medication use after joint replacement. *Anthrozoös*, vol. 27 (3), ss. 361-369. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/175303714X13903827487962>
- Hoffman, A.O.M., Hyung Lee, A., Wertenaue, F., Ricken, R., Jansen, J.J., Gallinat, J. & Lang, U.E. (2009). Dog-assisted intervention significantly reduces anxiety in hospitalized patients with major depression. *European Journal of Integrative Medicine*, vol. 1 (3), ss. 145–148.
- Härryda kommun (2017). *Robotkatt till äldreboende*. <http://www.harryda.se/omsorgochhjalp/aldre/boendeforaldre/robotkatt.4.6007362914aea88947a4fe.html> [2017-09-19]
- Iannuzzi, D. & Rowan, A. (1991). Ethical issues in animal-assisted therapy programs. *Anthrozoös*, vol. 4 (3), ss. 154–163.
- IAHAIO (International Association of Human-Animal Interaction Organizations) (2017). *Who we are*. Tillgänglig: <http://iahaio.org/missions-goals/> [2017-09-21]
- Kramer, S.C., Friedmann, E. & Bernstein, P.L. (2009). Comparison of the effect of human interaction, animal-assisted therapy, and AIBO-assisted therapy on long term care residents with dementia. *Anthrozoös*, vol. 22 (1), ss. 43-57. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/175303708X390464>
- Krause-Parello, C.A. (2008). The mediating effect of pet attachment support between loneliness and general health in older females living in the community. *Journal of Community Health Nursing*, vol. 1. Ss. 1-14. DOI: 10.1080/07370010701836286
- Kurrle, S.E., Day, R. & Cameron, I.D. (2004). The perils of pet ownership: a new fall-injury risk factor. *Medical Journal of Australia*, vol. 181 (11/12), ss. 682-683.

- Maujean, A., Pepping, C.A. & Kendall, E. (2015). A systematic review of randomized controlled trials of animal-assisted therapy on psychosocial outcomes. *Anthrozoös*, vol. 28 (1), ss. 23-36. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/089279315X14129350721812>
- McCabe, B.W., Baun, M.M., Speich, D. & Agrawal, S. (2002). Resident dog in the Alzheimer's special care unit. *Western Journal of Nursing Research*, vol. 24 (6), ss. 684-696.
- Myren, I.K. (2010). *Terapi- og selskapsdyr i norske sykehjem - en kartleggingsstudie*. Universitetet for miljø- og biovitenskap. Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap (Masteroppgave 30 stp. 2010)
- Odendaal, J.S.J. (2000). Animal-assisted therapy - magic or medicine? *Journal of Psychosomatic Research*, vol. 49, ss. 275-280.
- Odendaal, J.S.J., & Meintjes, R.A. (2003). Neurophysiological correlates of affiliative behaviour between humans and dogs. *The Veterinary Journal*, vol. 165, ss. 296-301. DOI:10.1016/S1090-0233(02)00237-X
- Oehler, R.L., Velez, A.P., Mizrahi, M., Lamarche, J. & Gompf, S. (2009). Bite-related and septic syndromes caused by cats and dogs. *The Lancet Infectious Diseases*, vol. 9, ss. 439-447.
- Perelle, I.B., & Granville, D.A. (1993). Assessment of the effectiveness of a pet facilitated therapy program in a nursing home setting. *Society and Animals*, vol. 1, ss. 91-100
- Pet partners (2017). *Who we are*. Tillgänglig: <https://petpartners.org/about-us/who-we-are/> [2017-09-21]
- Plourde, L. (2014). Cat cafés, affective labor, and the healing boom in Japan. *Japanese Studies*, vol. 34 (2), ss. 115-133. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/10371397.2014.928183>
- Rieger, G. & Turner, D.C. (1999). How depressive moods affect the behavior of singly living persons toward their cats. *Anthrozoös*, vol. 12 (4), ss. 224-233. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/089279399787000066>
- Robyn Robotics AB (2017). *JustoCat® ett komplement i vården eller ett alternativ till ett levande sällskapsdjur*. Tillgänglig: <http://www.justocat.com/sv/> [2017-09-19]
- SCB (Statistiska centralbyrån) (2017-02-21). *Äldre i befolkningen*. Helårsstatistik för 2016 (be0101) Örebro, SCB.
- Sellers, D.M. (2006). The evaluation of an animal assisted therapy intervention for elders with dementia in long-term care. *Activities, Adaptation & Aging*, vol. 30 (1), ss. 61-77. DOI: http://dx.doi.org/10.1300/J016v30n01_04
- Siegel, J.M. (1990). Stressful life events and use of physician services among the elderly: The moderating role of pet ownership. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 58 (6), ss. 1081-1086.
- Socialstyrelsen (2014). *Hundar i vård och omsorg – Vägledning till gällande regelverk*. Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-8-7> [2017-09-20]
- Socialstyrelsen (2016a). *Demenssjukdomar*. Tillgänglig: <http://www.kunskapsguiden.se/aldre/Teman/Demenssjukdomar/Sidor/default.aspx> [2017-09-16]
- Socialstyrelsen (2016b). *Psykisk hälsa hos äldre personer*. Tillgänglig: <http://www.kunskapsguiden.se/aldre/Teman/Psykiskohalsa/Sidor/default.aspx> [2017-09-16]
- Socialstyrelsen (2016c). *Statistik om särskilt boende*. Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-12-5> [2017-10-24]

- Socialstyrelsen (2017) *Yttre orsaker till skador och förgifningar, Antal patienter W55 Biten eller angripen av annat däggdjur*. Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/statistik/statistikdatabas/yttreorsakertillskadorochforgifningar> [2017-09-10]
- Souter, M.A. & Miller, M.D. (2007). Do animal-assisted activities effectively treat depression? A Meta-Analysis. *Anthrozoös*, vol. 20 (2), ss. 167-180. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/175303707X207954>
- Stammbach, K.B. & Turner, D.C. (1999). Understanding the human-cat relationship: Human social support or attachment. *Anthrozoös*, vol. 12 (3), ss. 162-168. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/089279399787000237>
- Stasi, M.F., Amati, D., Costa, C., Resta, D., Senepa, G., Scarafioiti, C., Aimonino, N. & Molaschi, M. (2004). Pet-therapy: A trial for institutionalized frail elderly patients. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, Supplement 9, ss. 407–412.
- Therapy Dogs International (2017). *About TDI*. Tillgänglig: <http://www.tdi-dog.org/About.aspx> [2017-09-21]
- Thodberg, K., Sørensen, L.U., Videbech, P.B., Poulsen, P.H., Houbak, B., Damgaard, V., Keseler, I., Edwards, D. & Christensen, J.W. (2016) Behavioral responses of nursing home residents to visits from a person with a dog, a robot seal or a toy cat, *Anthrozoös*, vol. 29 (1), ss. 107-121. DOI: 10.1080/08927936.2015.1089011
- Turner, D.C., Rieger, G. & Gyax, L. (2003). Spouses and cats and their effects on human mood. *Anthrozoös*, vol. 16 (3), ss. 213-228. DOI: <http://dx.doi.org/10.2752/089279303786992143>
- Virués-Ortega, J., Pastor-Barriuso, R., Castellote, J.M., Población, A. & de Pedro-Cuesta, J. (2012). Effect of animal-assisted therapy on the psychological and functional status of elderly populations and patients with psychiatric disorders: a meta-analysis. *Health Psychology Review*, vol. 6 (2), ss. 197-221. DOI: 10.1080/17437199.2010.534965
- Vormbrock, J.K. & Grossberg, J.M. (1988). Cardiovascular effects of human-pet dog interactions. *Journal of Behavioral Medicine*, vol. 11 (5).
- Wofle, T.L. (2000). Understanding the role of stress in animal welfare: Practical considerations. in *The Biology of Animal Stress: Basic Principles and Implications for Animal Welfare*, York: CABI Publishing. ss. 355–368.

BILAGA 1: ENKÄT OM TERAPIDJUR INOM ÄLDREVÅRDEN

Inom äldrevården skulle man kunna argumentera för att djur skulle kunna vara ett positivt tillägg i miljön för de äldre. De skulle bland annat kunna tillföra ökad aktivitet och socialitet samt kunna minska ensamhet. Detta kommer självklart med risker och vissa negativa aspekter som skaderisk och allergi, inte bara för boende utan även för personalen och djuret.

Denna enkät riktar in sig på användningen och uppfattningen av djur som en del av vården på äldreboenden. De sista frågorna riktar in sig specifikt på användningen av katter på äldreboenden och de svaras endast av de boenden som har haft eller har katt som en del av boendet.

1. Vilken kommun tillhör ni: _____

2. Vilken typ av äldreboende/enhet driver ni?

Korttidsboende Somatiskt boende Demensboende Fast boende Annat: _____

3. Använder ni djur på boendet/enheten eller som extern terapi? *Lägg gärna till en kort kommentar:*

Ja, bor på hemmet. Ja, kommer in under dagen. Ja, besöker boendet då och då.

Ja, tar ut boenden på gårdsbesök. Tillåter anhöriga att ta med djur vid besök.

Har hänt enstaka gång att djur används eller boende tagits ut på besök. Nej, men har haft.

Nej, men vill ha. Nej, går inte rent praktiskt. Nej, vill inte ha.

Nej, har inte funderat över den möjligheten. Annat: _____ Kommentar: _____

4. Om ja eller har haft. Vilket slags djur handlar det om?

Ni som ej använder eller har använt djur kan hoppa över denna fråga: Katt Hund Fisk Häst

Lantbrukets djur (Ko, får, get, m.m.) Fjäderfä (höns, burfågel, m.m.) Annat: _____

5. Om ni har eller har haft hund eller katt. Hur används den? Och om ni har fjäderfä, vilken typ?:

* Katt: Bor på boendet. Kommer in till boendet under dagen.

* Hund: Bor på boendet Kommer in till boendet under dagen

* Höns Burfågel, art: _____

Kommentar: _____

6. Om Nej, men haft. Varför har ni inte längre?

Kommentera väldigt gärna om varför ni inte längre använder er av terapidjur på boendet:

Dog/avlivades och inte skaffat ny. Fungerade inte praktiskt.

Ägdes av boende som flyttat/avlidit. Negativa aspekterna övervägde de positiva.

Såg inga positiva aspekter med det.

Annat/Kommentar: _____

7. Om ni inte använder er av djur, varför inte?

Allergirisk för personal, boende och anhöriga.

Ser mer negativa aspekter än positiva (allergi, skaderisk, ökad arbetsbörda)

Ser inget positivt med det. Har negativ upplevelse av det.

Har inte funderat över möjligheten att använda djur som ett inslag i vården.

Vill men har inte möjlighet. Varför inte: _____

Annat: _____

8. För er som använder er av djur, varför?

Som socialt umgänge för boende. För att öka aktiviteten hos boende

Används som/inom terapi för boende. Förbättra boendets miljö. För att öka boendens välmående

För att öka allmänhälsan på boendet. Annat: _____ Kommentarer _____

9. Kunskap om terapidjur

Vad har ni för kunskapsnivå vad gäller användning av terapidjur inom äldreården?

* Positiva och negativa aspekter för boende och personal: Ingen kunskap Begränsad kunskap God kunskap

*Positiva och negativa aspekter för terapidjuret: Ingen kunskap Begränsad kunskap God kunskap

Kommentarer: _____

10. Hur förhåller ni er till användning av djur inom äldreården?

Vad har ni för allmän uppfattning om användningen av djur inom äldreården: Starkt positiv

Positiv Har ingen uppfattning/ser varken positivt eller negativt som gör att jag lutar åt ett håll

Negativ Starkt negativ

Kommentera gärna _____

11. Resten av frågorna riktar in sig på boenden som har eller har haft katt som används/varit på boendet.

Tack så mycket till er som ej har eller har haft katt för att ni svarat på frågorna. Ni kan snabbt klicka er igenom de resterande frågorna och spara.

12. Är det här er första katt på avdelningen/boendet?

Ja. Nej, har haft 1 katt tidigare. Nej, har haft flera katter innan. Har fler än en katt på boendet

13. Vem äger katten?

Kommunen. Avdelningen/boendet. En ur personalen. En boende. Annat: _____

14. Vem har ansvaret för katten?

Ansvarar för dess välmående och hälsa. Ser till att den får mat och vatten, tar den till veterinären om den är sjuk eller behöver vaccineras.

Boende. Personalen. En specifik person i personalen. Annan: _____

15. Hur ses kattens välmående till? *Vad har ni för rutiner för att säkerställa att katten är frisk och inte far illa. Kommentera gärna nedan med tidsintervall.*

Regelbundna veterinärbesök. Personal undersöker katten regelbundet.

Katten tas till veterinär om personal eller boende misstänker sjukdom. Vaccineras regelbundet.

Annat: _____ Kommentarer _____

16. Hur ser kattens boende ut?

- Bor hos personal på natten och tas in till avdelningen under dagen när han/hon jobbar.
- Får gå runt på avdelningen fritt dag och natt.
- Bor på kontor under natt och går fritt på avdelningen under dagen.
- Bor på rum med boende under natten och går runt fritt under dagen. Annat: _____

17. Vilka positiva effekter ser ni från att ha en katt på boendet?

- Ökat socialt umgänge för enskild boende.
- Ökat socialt umgänge mellan boende, blir en gemenskap. Minskad ensamhet för boende.
- Ökar boendes kommunikation med andra boende samt personal. Ökad aktivitet hos boende.
- Ökat välmående för boende. Bättre livskvalité för boenden. Minskad oro och stress hos boende.
- Minskad aggression och irritation hos boende. Har minskat medicinbehov hos vissa boende.
- Boende upplevs mindre förvirrade. Bättre allmänhälsa hos boende. Bättre miljö.
- Ökat välmående hos personal. Förbättrad arbetsmiljö för personal.
- Annat: _____
- Kommentar: _____

18. Vilka negativa effekter har ni sett från att ha haft en katt på boendet?

- Allergisk reaktion hos boende eller personal. Påverkar allergiska anhöriga till boende.
- Ökad smittorisk mellan boende. Smitta från katt till boende/personal (zoonos)
- Skada hos boende eller personal (rivsår, bitsår, fallskador)
- Skada på katten (trampad på, påkörd med rullator/rullstol, m.m.)
- Skada på utrustning/omgivningen (rivmärken på möbler, m.m.).
- Ökad arbetsbelastning på personalen.
- Blir tvungen att neka potentiella boende eller personal då allergiska.
- Negativ påverkan på katten (stress, sjukdom, nedsatt välmående) Annat: _____
- Kommentar: _____

19. Om ni sett skador hos katten, boende och/eller personal. Vad har ni då sett?

Det finns många risker när man har en katt på ett äldreboende. Inte bara för boende utan också för katten och personalen. Vad för typer av skador har ni haft på ert boende?

- * Hos Katten: Trampad på. Påkörd/överkörd av rullstol eller rullator. Klämd i dörr eller liknande.
- Sjukdom (t.ex. urinvägsinfektion, njurproblem, leverproblem, lunginflammation, hormonstörningar)
- Förgiftning (från att t.ex. ätit boendes medicin)
- Stress. (tex yttrat som: ändrat beteende, höga jamanden, avmagring, pälsförändringar, gömmer sig)
- Annat: _____

*Hos boende: Rivsår. Bitsår. Allergisk reaktion. Fallskada. Ökad smitta mellan boende.

Sjukdom överförd från katt till boende. (Zoonos).

Annat: _____

* Hos personal: Rivsår. Bitsår. Allergisk reaktion. Fallskada.

Sjukdom överförd från katt (Zoonos)

Annat: _____

Kommentar: _____

20. Hur valdes/kom katten till er? *Och hur gammal var den när den kom till er?*

* Hur kom den till er? Personals katt som kommit in till boendet. Boendes katt som fått flytta med.

Tidigare boendes katt som stannat kvar efter boende avlidit.

Köpt av avdelning/boendet specifikt för att användas på boendet

Skänkt eller omplacerad till avdelningen/boendet. Annat: _____

* Hur gammal var katten när den kom till er? < 6 mån. 6 mån - 1 år. 1 år - 5 år. 5 år - 10 år

> 10 år

21. Kan ni tänka er att jag besöker er för intervju av personal och boende samt observation av er katt? *Jag kommer i så fall intervju personal och boende mer ingående om hur katten bidrar till boendet men också risker och negativa faktorer med den. Ni kan självklart sätta "Ja" nu men sen ändra er och tacka nej om jag kontaktar er. Lämna både telefonnummer och mailadress*

Nej. Ja, kontaktuppgifter: _____